БИБЛИОТЕКА
им. А. С. Пушкина

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1986
чылдың
сентябрь
30
вторник
№ 229 (13229)
1925 чылда үндезилеттинген.
Өртээ 3 көпеек.

КОМСОМОЛДУҢ БЕДИК ХАРЫЫСАЛГАЗЫ

Партияның XXVII съездизи, СЭКП ТК-ның июнь (1986 ч.) Пленуму комсомол организациязы, комсомолчу бүрүзүнүң мурнунда харыысалгалыг болгаш улуг сорулгаларны салган, ол болза чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедир талазы-биле партияның шуулганының шиитпирлерин күүсединге оларның идепкейлиг киржири-дир.

Совет Тываның комсомол комитеттери болгаш комсомолчулары партияның негелделеринге дүүштүр ажылын эде тургузар дээш дилээшкиннерни кылып, четпестерни үндезини-биле чайладыры-биле эргежок чугула хемчеглерни ап турарындан дыка хөй комсомол комитеттери, организациялары, комсомолчу-аныяктар коллективтери бо чылдың эрткен айларында багай эвес көргүзүглерни чедип алган. Ылаңгыя комсомол ажылының стилин, аргаларын, хевирлерин сайзыраңгайжыдарынче, комсомол эге организацияларының дайынчы арга-шинээзин, комсомолчуларның харыысалгазын, идепкейин бедидеринче, күш-ажылдың сагылга-чурумун, организастыг чорукту, продукцияның шынарын экижидеринче, бүгү-ле чүвеге камналга-хумагалыг болурунче кичээнгейни салып турар. Оларга ВЛКСМ Эрзин, Мөңгүн-Тайга райкомнары, В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттың арыглал фабриказының бөдүүн рудадан даг-дүгү арыглаар негиниң бирги, дөрткү ээлчеглери, «Шагопартяжстрой» трестиң № 42 тудуг эргелелинде В. Подкопаеваның удурткан тудугжулар бригадазы, Бай-Тайгада «Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-бараан фермазы болгаш өскелер-даа хамааржыр. Үлетпүр, тудуг, садыг, чоннуң амыдырал хандырылга, агроүлетпүр бүдүрүлгелеринде мурнакчы комсомолчуларның, аныяктарның саны чыл келген тудум-на өзүп орар.

Ындыг-даа болза партияның XXVII съездизиниң шиитпирлеринге, «Комсомолга партийжи удуртулганы улам ыңай экижидер болгаш аныяктарның коммунистиг кижизидилгезинге оон ролюн бедидер дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалынга дүүштүр анализтеп көөрге, чамдык комсомол комитеттериниң, эге организацияларның, комсомолчу-аныяктар коллективтериниң ажылы оожум эде тургустунуп турар. Ооң уламындан комсомол ажылының стили, аргалары сайзыраңгайжывайн, четпестер чайлаттынмайн, планныг онаалдалар болгаш социалистиг хүлээлгелер күүсеттинмейн келген. Ол ышкаш комсомол органнарының дыка хөй удурукчулары кижилер-биле тодаргай организакчы ажылдың орнунга саазын шокарлаарын уламчылап, кабинеттерде олуруп алган доктаалдар хүлээп алыры-биле кызыгаарлаттынып турар. ВЛКСМ Кызыл хооркому, Таңды, Сүт-Хөл, Чөөн-Хемчик райкомнары, «Тыва даг-дүгү» комбинатта комсомол комитеди боттарының иштики ажылдарын сулараткан.

Партия комитеттери, партия эге организациялары комсомол ажылында эде тургустунуушкуннуң чоруп турарының байдалын шүгүмчүлекчи ёзу-биле үнелеп көргеш, аңаа практиктиг дузаны чедирер, деткиир хүлээлгелиг. Бирги ээлчегде комсомол кадрларының ажыл-ишчи болгаш моральдыг шынарларын ханы өөренир. Политиктиг билии шыырак, ажыл-ишчи, бот-идепкейлиг, мөзү-шынары арыг, аныяктарның ортузунга хүндүткелдиг аныяк коммунистерни комсомол ажылынга депшидер. Комсомолда ажылдап турар партия кежигүннериниң хүлээлгези болза, аныяктар-биле дириг организакчы ажылдың үлегер-чижээн көргүзери болур. Хүннүң чугула айтырыгларын шиитпирлээринге оожумнаар, далаш чок, шүшпең чоруктарны болдурбас, ВЛКСМ комитеттериниң аппаратының ажылдакчыларының хууда харыысалгазын бедидер, комсомолчу бүрүзүнүң дааңган ажыл-херээн ак сеткилдиг, кызымак күүседирин чедип алыр.

Аныяктар-биле идей-кижизидилгелиг ажылды үениң негелделериниң деңнелинге чедир көдүрер дээш партия комитеттери, эге организациялары бүгү-ле хемчеглерни алыр хүлээлгелиг. Амгы үеде кижизидилгениң кол аргазы болза сөс биле ажыл-херектиң чаңгыс аай болурунга үндезилеттинген кижилер-биле түс-түзүнде ажылды чорудары болур. Ылаңгыя пионер организацияларының ажыл-чорудулгазын идепкейжидери чугула, аңаа назы четпээннер ниитилел амыдыралынга киржириниң, даандырган ажыл-херек дээш харыысалгалыг болурунуң баштайгы дуржулгазын алырлар болгай, ындыг болганда кижи бүрүзүнүң идепкейлиг, организакчы, чогаадыкчы чоруун хөгжүдеринче кичээнгейни салыр. Партия организациялары аныяктарның дыштанылгазын организастаарының талазы-биле инициативазын дидими-биле деткиир, оларның солун болгаш ажыктыг эгелээшкиннерин нептередиринге дузалажыр.

Комсомолга партийжи удуртулганы улам ыңай экижидер дугайында СЭКП ТК-ның доктаалын күүседир талазы-биле тодаргай хемчеглерни партия комитеттери, партия эге организациялары ажылдап кылгаш, ону боттандырар дээш ажылдап турарлар. СЭКП Кызыл хооркому, Эрзин, Өвүр, Кызыл, Улуг-Хем райкомнары комсомолга партийжи удуртулганы экижидери-биле дээштиг ажылдарны чорудуп, оларның ажылдакчылары комсомол хуралдарынга олуржуп, аныяктарның организастааны хемчеглерге киржип, оолдар, кыстарның сонуургалдарын, негелделерин өөренип көрүп, практиктиг дузаны чедирип турар. Оон-биле чергелештир комсомолга партийжи удуртулганы экижидер дугайында доктаалды чамдык СЭКП райкомнары, парткомнар, партия эге организациялары чедир күүсетпейн турар. Ооң уламындан комсомол ажылының стили, аргалары сайзыраңгайжывайн, комсомолчуларны болгаш аныяктарны ниитиниң ажыктыг күш-ажылынче, ылаңгыя мал ажылынче массалыы-биле хаара тударынче, оларның ажылдаарынга, чурттаарынга, дыштанырынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче сагыш салышкын четпес. Ол четпестерни чайладыр херек.

1987 чылдың апрель 15-те ВЛКСМ-ниң ээлчеглиг XX съездизи ажыттынар. Аңаа төлептиг ужуражыр дээш Тываның комсомол организациязы хынамчалыг белеткенип турар. Амгы үеде комсомол организацияларында отчёт-соңгулдалыг хуралдар чорун турар. Оон соонда комсомолдуң хоорай, район, область конференциялары эртер. Отчёт-соңгулдалыг хуралдар, конференциялар организастыг, ажыл-ишчи байдалга, отчёттуг илеткелдер комсомол организациязының чедиишкиннерин болгаш четпестерин ханызы-биле анализтээн, моон соңгааргы сорулгаларын тодаргай айыткан болурунче, ылаңгыя чарышты калбартырынче, продукцияның шынарын, камналга-хумагалалды экижидеринче, күш-ажылдың сагылга-чурумун, корум-чурумну быжыглаарынче сагышты салыр. Отчёт-соңгулдалыг хуралдарны, конференцияларны белеткээринге, эрттиреринге партия комитеттери, партия организациялары хүн бүрү дузалажыр хүлээлгелиг.

ВЛКСМ-ниң съездизинге бүгү талалыг хынамчалыг белеткелди чорудары, отчёттарны болгаш соңгулдаларны организастыг, бедик деңнелге эрттирери комсомолчуларны чурттуң социал-экономиктиг хөгжүлдезин дүргедедир талазы-биле партияның XXVII съездизиниң салган сорулгаларын күүседиринче мобилизастаарынга, оларны күш-ажылга, төлептиг мөзү-шынарга кижизидеринге улуг салдарлыг болур.

Ажаалданың хүн демдеглели

ХҮЛЭЭЛГЕ АЖЫР КҮҮСЕТТИНГЕН, ТАРАА АЖААЛДАЗЫ УЛАМЧЫЛАП ТУРАР

Сентябрь 29-туң медээзи-биле алырга, республикада дүжүт ажаалдазының байдалы: **бирги одуругда** — кезер шөл, **ийигизинде** — ажааган шөл, **үшкүзүнде** — бир гектар черге онзаштыр алган дүжүт, **дөрткүзүнде** — күрүнеге дужааган тараа (тонна-биле).

Бай-Тайга	1183	1349	10,9	—
Мөңгүн-Тайга	—	—	—	—
Барыын-Хемчик	3410	3891	14,3	—
Өвүр	—	—	—	—
Сүт-Хөл	4753	4150	16,6	977
Чөөн-Хемчик	12433	7906	11,6	907
Улуг-Хем	16142	13651	18,9	3307
Таңды	42210	38491	11,9	13770
Бии-Хем	25307	20879	14,2	6414
Тожу	—	—	—	—
Каа-Хем	25895	25895	9,7	7135
Тес-Хем	2302	2931	11,8	131
Эрзин	3023	3593	9,6	464
Кызыл	23699	24436	10,9	8216
Республика	161057	147172	12,3	41321
Эрткен чылын	160000	104118	11,9	—

Республика он ийиги беш чылдың баштайгы чылында күрүнеге тараа дужаар планынга немей 10 муң тонна тарааны дужаарын хүлээнген. Ол хүлээлге ам күүсеттинген — дүүнге чедир күрүнеге немелде 11321 тонна тараа дужааттынган азы ниитизи-биле 41321 тонна тараа күрүне шыгжамырынче кирген.

Күрүнеге тараа дужаар онаалдаларлыг тараалаң Таңды, Кызыл, Каа-Хем, Бии-Хем районнар тараа ажаалдазынче чогуур кичээнгейни салып, аңаа эки белеткенгенинден, чугула ажылды организастыг чорутканындан боттарының планнарын чедиишкинниг күүседип алганнар. Ылаңгыя Таңды район 10550 тонна тараа дужаар планныг тургаш, дүүнге чедир 13770 тоннаны дужааган. Оларга чергелештир Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Эрзин, Сүт-Хөл, Тес-Хем районнар база-ла хире-шаа-биле тараа дужаарын уламчылап турар.

Бөгүн «Шын» солун КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР ТУГУН 13770 тонна (133,1 хуу) тарааны күрүнеге дужааган Таңды районнуң ажыл-ишчилериниң чедиишкиннеринге тураскаадып көдүрген.

ССРЭ-ниң 50 чылы, «Революцияның чалбыыжы» совхозтарының, Көдээ ажыл-агыйының дуржулга станциязының, «Коммунизмниң херели» совхозтуң тараажылары дүжүт ажаалдазын кончуг кызымак чорудуп, күрүне шыгжамырынче хөй тарааны дужааганнар.

Районнуң совхозтары тараа дужаарын ам-даа уламчылап турар.

СЕНТЯБРЬ 28-КЕ ЧЕДИР СОВХОЗТАР

41321

ТОННА ТАРААНЫ КҮРҮНЕГЕ ДУЖААГАН. ЫНЧАНГАШ РЕСПУБЛИКАНЫҢ СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ АЖЫР КҮҮСЕТТИНГЕН.

БАШТАЙ ДООСКАН

Каа-Хемде «Бурунгаар» совхозта Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутаты Василий Тараачевич Дүвүнейниң удурткан Хайырлыгда бир дугаар бот-орумга-чарылгалыг хову-трактор бригадазының ажыл-ишчилери тараа культураларының ажаалдазын районда бир дугаарында дооскан.

Хайырлыгның бригадалары 2496 гектар тараа культураларының, оон иштинде кол культура 2066 гектар кызыл-тастың ажаалдазын он ийи ажыл хүнүнде чидириг чокка, эки шынарлыг ажаап апкан. Кызыл-тастың бир гектарындан 11,2 центнер дүжүттү ажаап алган.

Бурунгааржылар күрүне шыгжамырынга 700 тонна тараа дужаар тургаш, 1426 тоннаны кылдыр күүсеткен. Ол дээрге планны 200 хуу ажыр күүсеткени-дир. Совхозтуң тараажылары келир чылдың дүжүдүнге үрезин уруп алырынче улуг кичээнгейни салган. Ниитизи-биле план ёзугаар 500 тонна үрезинни уруп алгаш, оон 350 тоннаазының бирги арыглаашкынын кылган. Арткан үрезиннерниң арыглаашкынын Хайырлыг бригадазында чорудуп турар.

Ажаалданы кыска хуусаада, бедик шынарлыг чорударынга чүү дузалааныл? Коллектив бригада керээзи-биле ажылдап турар. Чолаачыларның болгаш комбайнерлерниң харыысалгазы дыка бедээн. Кандыг-даа кижи хүн бүрүде 2 ажыг нормазын күүседип келген. Өскээртеп автомашиналар немей албаан. Алды чолаачы тарааны комбайндан, шаңдан Кызылдың сайгарылгазынга базазынче сөөртүп эттиин турган. Оларның комбайнга ажылдаарының графиги тодаргай кылдыр кылганы кол рольду ойнаан.

Чашкынныг хүннерде чолаачылар күрүне шыгжамырынче тараа сөөртүп турган, хүнде бир чолаачы Кызылче 3—4 рейсти кылыр. Чолаачы Виктор Ондар чүгле комбайндан шаңче, оон Кызылче 550 ажыг тонна тарааны сөөрткен. Ол ышкаш Сергей Кызыл-оол, Хеймер-оол Кандан олар тергиин эки ажылдааннар.

Комбайнерлер база чолаачылар эң-не сорук кириишкинниг ажылдаан. Техникага үрелиишкиннер колдуунда турбаан. • Механизаторлар ажаалдаже кирериниң мурнунда комбайннарын хынамчалыг септеп белеткеп алган турган. Механизаторлар бөлүк ажылдаар арганы ажыглап, кандыг-бир эжиниң комбайны үрели бээрге демнежип кылып ап, дүргедээшкиниң утланыышкыны-биле ажылдап турганы солун, өөредиглиг. Комбайнерлер Олег Ондурун, Каадыр-оол Бимба, Эренчин Эрес-оол, Арбан-оол Куулар олар ажаалда үезинде 410—450 тонна тарааны бастырып, хүн нормазын ажыр күүседип турганы ажаап алышкынга дузалыг болган.

Совхозтуң дирекциязы, партия, профэвилел организациялары тараажыларның ортузунга чарышты дээштиг организастап, ооң түңнелин беш хонуктап түңнеп, мурнакчыларны шаңнал-мактап, бирги черни алган чолаачыга база комбайнерге 20 рубль, ийиги черни — 15, үшкү черни — 10 рубль шаңналдарны тыпсып турар.

Ол ышкаш тараа ажаап алыкчыларының ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг байдалды тургузуп, 80 кижи чурттаар ниити чуртталга бажыңын, механизаторларга чунар-бажыңны ажыглалда киирген.

Повар Александр Черкасов, ооң дузалакчызы Наташа Бимба олар тараажыларга эки шынарлыг чемнерни кылып берип, механизаторларның ажылдаар черлеринге изиг чемнерни чедирип берип турар.

Шаңда тараа арыглаар, кургадыр машиналарының операторы коммунист Өөлет Дадар-оолдуң дузалакчызы Владимир Тараачының организакчы, эки ажылын тараажылар үнелээр.

Ынчалза-даа Хайырлыг бригаданың ажылында четпестер база бар. Күскү чер андарылгазынче кирери орайтаан. Саваңны бөлүп сараттаары оожум чорун турар. 26 бичии сараатчыгашты тургускан. 2500 гектар шөлден саваңны чүгле орук чайлады бөлүп каан. Сарааттаарын техника чедишпезинге сылдаглап турар.

«Бурунгаар» совхозтуң комбайнерлери ажаалданы дооскаш, «Кызыл тук» совхозтуң тараа ажаалдазынга дузалажыры-биле чоруптар. Олче 9 комбайн чоруур.

К. ХЕРТЕК.

МУРНАЙ БЕРГЕН

Малга чем белеткелиниң баштайгы хүннеринден эгелээш районнуң ийи совхозу хөй сиген, силос, кылган ажылдың шынары дээш аразында чаржып келген. Июльдуң ортан үезинден бээр он хонуктуң түңнелинде «Май 1» совхоз «Тоора-Хем» совхозту мурнап турган. Ол дээрге, планныг онаалдазы эвээш болганындан хуу талазы-биле ажып турган эвес, ажылдың эгезинден бээр организастыы, хөй ажылчыннарны хаара тутканы болгаш быжыглаан техниканы бүдүрүкчүлүг ажыглааны-биле чедип алдынган сан-көргүзүглер болур. Ынчаарга районда мал чеми белеткелиниң сөөлгү түңнели-биле тиилекчиниң орну солушкан— «Тоора-Хем» совхоз кожазын ам мурнай берген: сиген белеткээр планын 60,6, силос салырын — 100,3 хуу күүседип алган. Чаңгыс чылдыг культураларны 1505 гектарны алыр тургаш бо ажыл-агый сөөлгү неделяда ээзэн кызымак ажылдаан. Көк-сула кезип, бөлүп алырынче бригадалар аайы-биле хөй кижини киирген, суурлардан шефтеп келгеннерниң машина-техниказын, кижи күжүн багай эвес ажыглап турган. Совхозтуң тараа шөлдеринде хөй эвес, чүс ажыг гектар арткан. Бир гектарга онаажтыр сиген ажаап алырынга тоора-хемчилерниң көргүзүү бедик болган—бир гектардан на 17.0 центнер.

Чарыш ам-даа уламчылаар апаар. «Тоора-Хем» совхоз бо чылын кезип ап четтикпээн черлерин дүрген ажаап алыр, кажаазы чок чамдык сарааттарны кажаалаар, бо хүннерде кол ажыл көк-сула ажаалдазының темпизин дүргедедир. Оон соонда совхозтарның кайызы мурнап турары билдинер.

«ВАЛЕРИЙ ЧЕРЛЕ ШЫДААР!» ДЭЭН

Валерий Мыддыйбанович Барааның мергежили — тракторист. Механизатор өөрү ону: «чуду-кара кижи —шыдаар-ла...» дижир. Кандыг-даа сезоннуг ажыл үезинде Валерий план-графигин күүсетпейн барбас. Кышкы үеле совхоз төвүнден эң ырак орук-чириш берге черлерден мал чеми сөөртүрүн шуут-ла аңаа бүзүрээр. Ол дээрге, тракторунуң тергезинге сигенн, силосту шыдаары-биле эптиг, хөйүн бодап, чаа салып алгаш, чедирбейн дээн черинге шак-үезинден черле озалдатпас. Чалгаа кижилер ооң-биле бырашпайн, каапкаш баар. Ол аңаа кандыг-даа ажыл дагаарга «чуду-кара кижи» эки күүсеткеш келир.

Бо чайын мал чеми белеткээр ажылда ону бригадирге соңгуп алган. Ол бригадир хүлээлгезин күүсетпишаан, трактористеп ажылдап турар.

Аныяк коммунист Валерий Бараан «Тоора-Хем» совхозтуң Хаак-Аксы бригадазының бригадири болуп ажылдап тургаш, районнуң мал чеми белеткекчилериниң мурнап, август төнчүзүнде-ле сиген планын 138 хуу күүсеткеш, социалистиг чарышка тергиидээн. Ам механизатор-бригадир күскү хову ажылдарында киржип, ажылдап турар.

А. НУГУУРАК.

ШАҢНАЛДЫ ТЫВЫСКАН

ТАМБОВ. Революсчу шимчээшкинге Тамбов хоорайның ажылчы чоннарының ачы-хавыязы, Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында немец-фашистиг эжелекчилерге удур демиселге оларның салыышкыны, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга чедиишкиннери болгаш хоорайны үндезилеп тургусканындан бээр 350 чыл болганы-биле холбаштыр хоорайны Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле шаңнаан. Бедик шаңналды тывысканы-биле холбаштыр байырлыг хурал болган.

Хуралга СЭКП ТК-ның секретары Г. П. Разумовский чүве чугаалаан. Партия Төп Комитединиң, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң өмүнээзинден бедик шаңнал-биле Тамбовтуң ажылчы чоннарынга ол байыр чедирип, Төрээн чурттуң чаагай чоруунга күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннерин күзээн.

Тамбовту Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын номчааш, СЭКП ТК-ның секретары чыылганнар адыш часкап турда, хоорайның тугунга шаңналды кадап берген.

(СЭТА).

УЗБЕКИСТАННЫҢ ААЛЧЫЛАРЫ

ТАШКЕНТ. Малагасий революцияның Авангард партиязының Чиңгиве секретары, Мадагаскар Демократтыг Республиканың Президентизи Дидье Рацираканы сентябрь 27-де Узбекистанның Компартиязының Төп Комитединге хүлээп алган.

СЭКП-ниң XXVII съездизиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле республиканың партия организациязының ажыл-чорудулгазы-биле, Совет эрге-чагырганың чылдарында Узбекистанның социал-экономиктиг болгаш культура хөгжүлдези-биле аалчы таныжып алган.

Узбекистанга чораш, МДР-ниң делегациязының кежигүннери амыдыралдың янзы-бүрү талаларынга совет улустуң чедиишкиннерин бүзүреп көргеннер. Ол болза, социалистиг ниитилелди тургузарынга малагасий улустуң ажыглап болуру сорук киирикчи чижек болур деп, Д. Рацирака онзалап демдеглээн.

Ол-ла хүн Д. Рацирака Паралтар аллеязында Билдинмес солдаттың хөөрүнге чечектер салган, Узбекистанның найысылалының төөгүлүг черлерин көрген.

Малагасий революцияның Авангард партиязының Чиңгиве секретары, Мадагаскар Демократтыг Республиканың Президентизи Дидье Рацирака сентябрь 28-те Узбекистан-биле таныжылгазын үргүлчүлээн. Ол бистиң чуртувуста СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Совет чазактың чалааны-биле албанның найыралдыг аян-чоруун кылып чоруур.

Д. Рацирака Ташкент областа Узбекистанның 5 чылы совхозка болгаш Калинин аттыг совхозка чораан, Ташкентиже ээп келгеш, аалчы Узбек ССР-ниң уран чүүлдүң Күрүне музейинге чораан.

(СЭТА).

«БИСТЕН БҮГҮ ЧҮВЕ ХАМААРЖЫР»

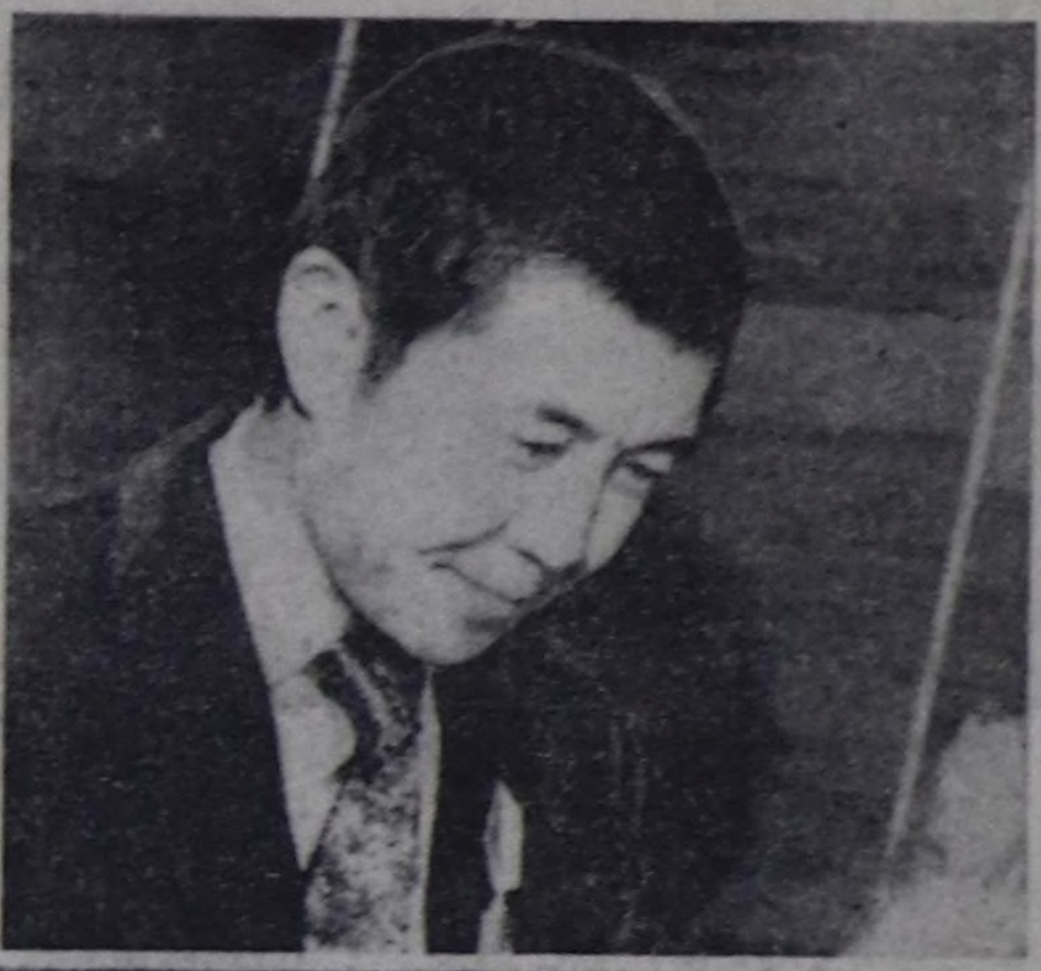

Чоокта чаа «Тыва автотранс» каттыжышкынның кызыл-булуңунга он бирги беш чылдың түңнелдери-биле күш-ажылчы бедик көргүзүглери дээш шаңнаткан мурнакчыларга орденнерни болгаш медальдарны тыпсып турда, Тываның автосептелге заводунуң ажылчыны Владимир Романович Хунай-оол чүве чугаалааш, мынча дээн: «Бистен бүгү чүве хамааржыр» деп хөйнүң мурнунга медеглээри улуг харыысалгалыг болгаш бодунуң мурнунга салдынган сорулгаларны тодаргай билип турарының херечизи болур». Ол ынча деп чугаалап тура, бодунуң ажылдап турар бригадазының мурнундан, коллективиниң, заводунуң ажылчыннарының, коммунистериниң мурнундан чугаалааны ол. Он ийиги беш чылдың салган сорулгаларын, чурттуң мурнунда тургустунган айтырыгларны шиитпирлээринге боттарының харыысалгазын медереп билир кижилер ынчаар медеглеп болур. А Владимир Хунай-оол болгаш ооң бригадазында эш-өөрү ынчаар медеглээринге төлептиг-даа. Бригада социалистиг чарышка хөй удаа тиилекчи боол, кезээде мурнуку одуругда чорун турар. В. Р. Хунай-оол ам Күш-ажылчы Алдар орденниң II болгаш III чергелериниң эдилекчизи.

Ол-ла хуралга Кызылдың № 1 АТБ-зиниң чолаачызы, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады, он бирги беш чылдың түңнелдери дээш Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергези-биле шаңнаткан Виктор Иванович Баев сөс ап чүве чугаалааш, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 70 чыл оюнга — 1987 чылдың ноябрь 7-ге чедир он ийиги беш чылдың баштайгы үш чылының планныг даалгаларын күүседирин хүлээнген. Ол сөстү чыылганнар улуг чүүлдүгзүнүүшкүн-биле уткаан болгаш дыка хөй кижилер, ооң иштинде В. Баевтиң чаңгыс АТБ-де ажылдап турары хоочун чолаачы, Күш-ажылдың Кызыл Тук болгаш «Хүндүлелдиң Демдээ» орденнериниң эдилекчизи Кузьма Андреевич Фролов деткээн.

М. СААЯ.

ЧУРУКТАРДА: Тываның автосептелге заводунуң мурнакчы каңнакчызы В. Хунай-оол; № 1 АТБ-ниң чолаачылары В. Баев биле К. Фролов шаңналдарны алган соонда.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотолары.

ПЛАН КҮҮСЕТТИНГЕН

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчын хандырылга килдизи эрткен 8 айларда 10284 муң рубльдиң бараанарын сайгарган, планныг онаалдазын 237 муң рубльге ажыр күүсеткен.

Холушкак үлетпүр барааннарының № 1 магазини, ногаа болгаш ажыл-агый барааннарының № 3, 4 магазиннери планнарын ажыр күүсеткилээн.

Планныг онаалдаларын, социалистиг хүлээлгелерин ай, квартал санында ажыр күүседип келген садыгжыларга Л. Третьякованы, А. Бабенкону болгаш оон-даа өскелерин хамаарыштырып болур. Садыгның хоочуннары А. В. Паровых, Н. С. Клишенёва олар хүндүлүг дыштаныглаже үнзе-даа, боттарының байлак дуржулгазын аныяктарга дамчыдып, ажылдап турарлар.

Хоорайдан ыра озалааш-та Шангыр суурда магазинниң эргелекчизи А. С. Шеленина ында 20 ажыг чыл ажылдап, чоннуң хүндүткелин чаалап алган. Магазинниң коллективи планын ажыр күүседип турар.

Ниитиниң чемненилге черлери планныг онаалдаларын база чедиишкинниг күүсеткен. № 1, 3, 6 столовалар каттыжышкынының коллективи планын 109 хуу боттандырган.

А. ХЕРТЕК.

ТСЭ-ниң ЧЫЫНДЫЗЫ

«1985 чылда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйы» деп чыл санында үнер чыындыны («Финансы и статистика» деп ном үндүрер чер) ССРЭ-ниң ТСЭ белеткеп үндүрген. Ында 1985 чылда ССРЭ-ниң экономиктиг болгаш социал хөгжүлдезиниң дугайында сан-туннер, а ол ышкаш 1940, 1960, 1970, 1975, 1980 болгаш өске-даа чылдар-биле деңнелгелер бар.

Чыындыда социалистиг өске-даа чурттарның экономиказының болгаш культуразының хөгжүлдезин көргүскен чамдык медээлерни база киирген.

(СЭТА).

ЧАГААЛАР

Номчукчулар саналдап, сүмелеп, шүгүмчүлеп тур

НЕГЕЛДЕ ЧАА, ЧЕТПЕСТЕР ЭРГИ

Күш-ажылчы коллектив бүрүзүнде эде тургустунуушкун чорup турар болгай. Улуг-даа, бичии-даа коллективтер чаа негелде ёзугаар ажылдап, коллектив кежигүннери эде тургустунуп турар. Ындыг черлерниң ажылында эвээш-биле-даа болза, өскерлиишкин черле бар. А Кызылда нийтиниң чемненилге черлеринде өскерилген чүве чок.

Ону бадыткаары-биле найысылалда «Улуг-Хем», «Кызыл» рестораннарга, № 3 столоваяга барып көрээлиңер. Олар төпте турар, ынчангаш, кызылчылар-даа, аалчылар-даа үргүлчү ынаар баар. Ажыы-биле чугаалаарга, рестораннарда-даа, столоваяда-даа кылып турар чемнерниң шынары биеэги хевээр куду, ассортиментизи кызы, Чамдыкта соок чем суг кудуп бээр таварылгалар бар. А далгандан кылган аъш-чем ам-даа ховар хевээр.

№ 3 столоваяда комплекстиг чем кылып турары экиле. Ынчалза-даа ында кирип турар чем аймаа кижиниң сагыжынга дыка четпес ийин. Салатты чүгле капустадан кылган, мүнү колдуунда соок болур, чемзиг амдан чок. А боова-боорзак, калачи, булочка быжырар, картофельдиг, капусталыг пирожки белеткээр арга чок чүве ирги бе?

Бистиң үе чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаарын негеп турар болгай. Моон хажызынга кымның-даа артар эргези чок, ол негелде чоннуң хандырылга адырларынга, ылаңгыя нийтиниң чемненилге трезинге база хамааржыр.

Т. ЧООДУ.

Кызыл хоорай.

ДЕМИСЕЛДИ ШЫҢГЫЫРАДЫР

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң «Күш-ажылчы эвес орулга алыр чорук-биле демиселди күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» доктаалдарын амыдыралга боттандырып турарын хынаан комиссия Барыын-Хемчик районга ажылдаан. Ол — комиссияның кежигүннери районнуң бүдүрүлгелеринге, албан черлеринге болгаш организацияларынга чедип, үстүнде айтырыг-биле чергелештир арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселдиң байдалын база көрген.

Районнуң партия, совет органнары, профэвилел болгаш комсомол организациялары партияның болгаш чазактың бо доктаалдарын амыдыралга боттандырар талазы-биле чамдык ажылдарны кылган дээрзин комиссия демдеглээн. Ылаңгыя арагалаашкынга удур демисел элээн чогумчалыг. Үлетпүр, транспорт, тудуг организацияларында, амыдырал хандырылга бүдүрүлгеге эргелелинде, садыгда күш-ажылдың сагылга-чуруму экижээн, ажыл шагы үзер, озалдаар чоруктар кызырылган.

Районда чоннуң чурттап турар черлер аайы-биле кижизидилге ажылы калбарган, рейдилерниң, хыналдаларның түңнелин чугаалажып, сайгарып турар. Арага садарын чурумчуткан. Ол бүгүнүң уламындан кем-херек үүлгедир чоруктар эвээжээн. Чурттакчыларның хостуг үезин организастаарынче кичээнгей улгаткан.

Ындыг-даа болза, бо ажыл чоорту кошкап бар чыдар. Ооң түңнелинде эзирик кижилер ам база көскүлең апарган. Ылаңгыя Кызыл-Мажалыкта, Ак-Довурак хоорайда ажыл шагында безин эзирик кижилер бар апаргылаан. Ол бүгү четпестерни чайладырының хемчеглерин СЭКП райкомунга, райкүүскомга алган.

Күш-ажылчы эвес орулга алыр чорук-биле демисел база негелдеге четпейн турар. Ылаңгыя сүт заводунда, эът комбинадында кавырактаныр чоруктар ам-даа бар. Ол бужар чоруктарны үзе шавар талазы-биле ук бүдүрүлгелерниң удуртукчуларының, ында хөй-нийти организацияларының ажылы кошкак деңнелде. Ол ышкаш районнуң магазиннеринде чурттакчыларны мөлчүүр чоруктарның фактылары база бар, чамдык садыгжылар, белеткел конторазының ажылдакчылары хөй түңнүг самчыгдал база кылган.

Бо четпестерни дарый чайладыры, үениң негелдезин ёзугаар эде тургустунары, СЭКП-ниң XXVII съездизиниң, СЭКП ТК-ның июнь (1986 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин ёзугаар ажылдаар ужурлуг бис.

Д. САЯ.

ТҮҢНЕЛ ЧОК ААЗААШКЫН

Мени Спасил Сады дээр. 1958 чылда Ак-Довуракка келген мен. Ажылчын аңгының отрядынга кирер дээн изиг күзелдиң тевии-биле келгеним ол. Аңгы-аңгы нацияның ажылчыннары мени улуг күзелдии-биле бодунуң олуруунга хүлээп алган. Үлетпүр бүдүрүлгелер комбинадынга, ыяш ажылы кыла берген мен. Ажылды аар-чиик деп далдавадым, акша-шалың-даа өкпелеведим, ак сеткил-биле ажылдап келдим. Оон 1968 чылда айыыл-халапка таварышкаш, күш-ажыл кылыр аргам оскунуп, 1-ги бөлүктүң инвалиди апарган мен. Меңээ 120 рубльдиң пенсиязын тывыскан. Ол дээш четтиргенимни мынчага илередип чор мен.

А хомуданчыг чүве чүл дээрге, чурттап орар бажыңымның таарымча чогу. Набережная кудумчузунда 193 дугаарлыг бо бажыңга ам 22 чыл чурттап келдим. Черле эргижирээн бажың улам дорайтап бар чыдар, септээр безин арга чок, чайын дамдылаар, а кыжын хыраалаар. Бажың бээрин дилеп Ак-Довурак хоорай Совединиң күүскомунче 1983 чылда-ла билдириишкин киирген мен. Ооң харыызында бербес мен дээн чүве чок, ынчан-мынчан деп аазап каан болур. Ол үеден бээр «даарталап» келди. А чурттап орар бажыңым улам баксырап бар чыдар, бөгүн-даарта буступ дүжер чоокшулаан. Ам-даа аазавышаан. Мээң инвалид байдалымны, хөй уруглуумну (тос уруглуг бис) өөренип көргеш, бир дузаны черле көргүссе кандыг ирги?

С. САДЫ.

ОЛАР — АЖЫРЫМЧЫЛАР-ДЫР

Күш-ажылчы эвес орулга киирип алыр чорукка удур демиселди чарлаанын кижи чөпсүнмес арга чок. Оларның когун үзер херек. Кижи бүрүзү акшаны бодунуң ажылдап алган шаа-биле алыр ужурлуг. Бистиң нийтилеливистиң принцизи-даа ындыг.

Бодунуң хуу ажыын сүрүп байып алыр дээш өскелерни мегелээр чоруктарның хоочурап бар чытканы чажыт эвес болгай. Хажызындан көөрге бөдүүн-даа ышкаш, ынчалза-даа база-ла күш-ажылчы эвес орулганың оруу болу берген чамдык чижектерден маңаа каксы-даа бол киирип көрейн.

Чоокта чаа Кызылдың автовокзалынга бир кырганга дужа берген мен. Ол мал-маганынче сагышсыраан, автобустуң саадаанынга хомудап орган чүве. Кандыг чылдагаан-биле бээр келгенин сонуургаан мен.

— Төрелим болур уругларга чордум — деп, ол муңгаргай чугаалады. — Эрткен чайын-на бистиң суурга чорааш, «Машина садып аар дей бердивис, «бичии» акша четпейн тур, акый» дижип тургаш, акша чээп алган. Мынчага төлевээн, ону негеп чордум.

— Берди бе, акым?

— Чо-ок. Ол машина дээш дыка өреленгенин чугаалап орлар. «Кажан-бир шаанда бериптер бис, төрел-дөргүл улус-тур бис» диди. Төлээр-даа хире эвес чорбадыве — деп, кырганның хомудааны кедергей.

Чоокта чаа Ак-Довурак хоорайга чордум. Аңаа база таныырым улуска ужуражы берген мен. Олар база акша чээп тургаш машина садып алган, ооң өртээн төлеп чадаан болдулар. Ынчангаш, кажар арга тыпкан. Ол чүл дээрге, Абакан ажар деп турары. Оон хөй арага садып алгаш, төрелдерин кезий аалдаар сорулгалыг. Бо дээрге, шуут хоралыг чорук-тур. Кижилер арагаладып болбазын партия, чазактың доктаалында айтып турар болгай. Ол дугайында демгилерге чугаалаарымга хаайынга безин какпааннар. «Ажырбас-тыр ийин, төрелдеривис бисти куруг үндүрбес» дижип кагдылар.

Мындыг ажырымчыларны база кезедир, оларның арын-нүүрүн оттурар үе база келгеп боор. Өскениң дериби-биле амыдыраксаарлар бистиң аравыска турбас ужурлуг.

С. БАДЫ.

Бай-Тайга район.

УКРАИН ССР. Львов областың Броды хоорайда РАҮК көдээ ажыл-агый продукциязын бүдүрерин көвүдедиринче улуг кичээнгейни салып турар. Селекция-уксаажыдылга ажылының талазы-биле дузалал ажыл-агыйлар тургустунган. Оларның бирээзи — «Правда» колхоз болур. Ол ажыл-агый голштинофриз уксаалыг 5-тен 8 муң килограмм чедир сүт бээр аныяк инектерни дужаап турар апаар. Уксаалыг коданны тургускан, селекция-уксаажыдылга ажылының талазы-биле шинчилелдер чорудар лаборатория ында ажыттынган, эмбрионнарны солуй тургузарының пунктузу ажылдап турар.

ЧУРУКТА: «Правда» колхозтуң кол мал эмчизи В. В. Мокрицкий (солагай талада) болгаш РАҮК-туң кол мал эмчизи В. И. Бойко аныяк инектерни шинчип турлар.

Б. КРИШТУЛДУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ТӨП ШАҢДА

«Совет Тыва» совхозтуң Суг-Бажында төп шаңында ажыл-иш хайнышкынныг. Тарааны арыглап, кургаткаш, чаагай дүжүттү күрүнеге дужаары-биле чүдүрүп чорудуп турар.

— Совхоз дирекциязының шиитпирин ёзугаар төптен ырак эвесте Чеди-Паш бригадазының ажааттынган дүжүдүн мында арыглап, хүлээп алыр болган. Шаңда ам бригаданың ажаап алганы 130 тонна суланы, 400 ажыг тонна кызыл-тасты дүжүрген. 410 тонна кызыл-тасты арыглааш, күрүне шыгжамырынче чоруттувус. Тараа арыглаар чаңгыс машинавыс ийи ээлчег-биле үзүктел чок ажылдап тур. Дүжүттү бүрүнү-биле ажаап алыр дээш бистен хамааржышкан аргаларны четче ажыглаар бис — деп, төп шаңның эргелекчизи Елизавета Кинсан чугаалаан.

Шынап-ла, төп шаңда ажыл хайнышкынныг. Суурнуң бодунда шаңда тарааны эккеп, хейнүң күжү-биле ажаап, арыглап алыры черле чогумчалыг. Амгы байдал-биле алырга, төп шаңның доктаамал ажылчыннары ийиги ээлчегде тургускан контора аппарадының ажылдакчыларының деткимчези-биле онааган ажылынга четтигип турарлар.

Шаң эргелекчизиниң удуртулгазы-биле ажылчыннар Клара Тембирель, Светлана Имбуу, Зинаида Сат, Светлана Садучина олар ээлчег нормазын ажыр күүседип, кызымаккай ажылдап турарлар.

Чеди-Паш бригадазы гектардан-на 10 центнер дүжүттү ажаап ап турар. Ону арыглаар талазы-биле төп шаңның ажылчыннары тура-соруктуун көргүзүп, ажаап алышкынның темпизин улам дүргеледиринге немелде күш болуп турар. Тараа чүдүрер, арыглаар машиналарның доктаамал ажылдаарын шаңның моторизи Анай-оол Кинсан хандырып келген.

Төп шаңның ажылчыннары он ийиги беш чылдың баштайгы чылының дүжүдүн чидириг чокка ажаап алыр сорулгалыг.

К. НАТПИЙ-ООЛ.

ЧУРУКТА: Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң шөлдеринде күскү дүжүт ажаалдазында шалыпчы ажылдап турар ажыл-ишчилер (солагай таладан). Василий Давакай, Чүлдүм Мөңгүн-оол, Доржу-оол Макар, Мижит-оол Эрес. Бо комбайнерлер болгаш чолаачылар тарааны чидириг чокка ажаап алырынче кичээнгейни салып, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турарлар.

О. ОХЕМЧИКТИҢ фотозу.

ОКТЯБРЬНЫҢ ҮЛҮҮНДЕ

«Барлык» совхозтуң Бижиктиг-Хая сүт-бараан фермазының коллективи он ийиги беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш кызымаккай ажылдап турар.

Ол бо чылдың үшкү кварталында сүт бүдүрер планын ажыр күүсеткен. Күрүнеге 148 тонна сүт дужаар планын 152 тонна кылдыр боттандырган. Ферманың саанчылары өске фермаларны мурнап, октябрь айның үлүүнде ажылдап турар. Чүгле сентябрь айның сөөлгү хүннеринде безин 22 тонна эки шынарлыг сүттү бүдүрген. Ол чедиишкинде саанчылар Светлана Монгуштуң, Кара-кыс Сарыгларның, Долгар Кууларның, Данзы Сарыгларның киирген үлүү улуг. Олар тос айлар дургузунда тус-тузунда 36—41 тонна сүттү саап, социалистиг чарыштың тиилекчилери болуп турар.

Элбек сүттү күрүнеге дужаарынга кадарчыларның үлүү база бар. Инек кадарчылары Михаил Сарыглар, Бадый-оол Монгуш инектерни өй-шаанда одарладып, суггарып, хүн чурумун сагып турар. Ферманың коллективи чыл планын декабрь эгезинде күүседиринин аргазы бар деп санап турар.

А. ХЕРТЕК.

АГРОТЕХНИКАНЫ ХАЖЫТПАС

Күзүн чажар көк-тараа часкы өл-шыкты чогуур өйүнде шиңгээдип четтигиптер болгаш, мал чеминиң белеткелинге таарымчалыг культура. Оон витаминниг сиген далганы кылырга тергиин таарыжыр. Чүге дизе оон массазы чаңгыс аай болгаш АВМ-ның ыңай-бээр эде таарыштырып турбас, ындыг болганда ажыл-даа бүдүрүкчүлүг, операторга-даа чиик.

Бии-Хем район 1985 чылда 1393 га көк-тараа тараан турган. Ооң чүгле 310 гектарын ажаап алган, арткан, кыжын доңганындан, үндүр бижиттинген. Бо күзүн 1177 гектар черге ол культураны тарыыры көрдүнген. Ону амга чедир 68,5 хуу күүседип, 806 гектар черде чаштырган. Ону тарыырынга эвээш эвес чарыгдал үнүп, эки черлер ээлеттинип турар. Ооң беримчелиниң эвээш болуп турарының чылдагааны чүдел?

Кандыг-даа культураларны өстүрерде кол айтырыг үрезин болгай. А бистиң районнуң шөлдеринге таарыжыр «камалинская-13» сорт ийи дугаар класстан өрүлевейн турар. Районнуң «Саян» совхозтан өске ажыл-агыйлары ол үрезинни үлешкен. А «Хадың» совхоз чазын чажар көк-тараа бар дээш ойталап каапкан. Чазын чажар көк-тараа база-ла багай эвес. Ынчалза-даа часкы чымыштыг ажылдарның түлүк өйүнде тракторлар чедишпес болур, күскү үе канчап-даа таарымчалыг — тарыырда-даа, ажаарда-даа.

Көк-тарааны тарыырының бетинде 15 хонук бурунгаар чер белен турар ужурлуг. А тарыырын августуң ийи дугаар декадазында чорудары чугула. Бистиң совхозтар үшкү он хонукта чаштырып, хожудап тараан бис.

Ол ышкаш чемишчидилгелерни дүрүм ёзугаар ажыглавайн баарга, эрттир өскеш, соокка өлүп каар — азы составынга фосфор чедишпейн баргаш база-ла соокка шыдамыы кошкаар. Ынчангаш, районнуң ажыл-агыйлары бо бүгү чүүлдерни четтүг ажыглавазындан, көк-тараа шөлдерниң беримчези эвээш.

Көк-тараа үнелиг мал чемин боорундан аңгыда, хөрзүннү база хаттан камгалаар. Ооң тарылгазын, ажаалдазын өй-шаанда, технологтуг дүрүмнерни сагып тургаш, чорудар херек.

П. ИРГИТ,

районда үнүш камгалалының кол агроному.

НЕГЕЛДЕГЕ ДҮҮШТҮР

Чадааның септелге-техниктиг бүдүрүлгезиниң септекчилери, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары бүдүрүлге планын чедиишкинниг боттандырар дээш ажылын эде тургузуп, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидип турар. Он ийиги беш чылдың бирги чылында бүдүрүлгениң ажылының угланышкыны СЭКП-ниң XXVII съездизиниң шиитпирлериниң негелделеринге дүүштүр тургустунуп, ооң ажыл-ишчилери эде тургустунуушкунга дүүштүр ажылдап турар.

Автомашиналарның, тракторларның, комбайннарның бедик бүдүрүкчүлүг, долу күчүлүг ажылдаарын хандырар дээш септелге-техниктиг бүдүрүлгениң септекчи ишчилери, инженер-техниктиг ажылдакчылары бо чылдың эрткен сес айларында бүдүрүлге планын күүседиринге чамдык ажылдарны кылган. Чыл эгезинден бээр ажыл-агыйларның 100 тракторун септээр онаалдазын бүдүрүлге күүсеткеш, тракторларны совхозтарга хүлээткен. Үшкү кварталдың планын хуусаадан бир ай бурунгаар күүсеткен. Бүдүрүлге онаалдазында чыл эгезинден сентябрь 1-ге чедир 44 комбайнны септээш, керээлиг ажыл-агыйларга дужаары көрдүнген. Ол онаалда 90,9 хуу күүсеттинген.

Септекчи механизаторлар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар автомобильдерниң болгаш көдээ ажыл-агый техниказының септелгезиниң шынарын эрткен чылдың деңнелинден экижиткен. Бүдүрүлге сес айларда 444 муң рубльдиң продукциязын сайгарып, планын 100.2 хуу күүсеткен.

Ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар ам септелге талазы-биле бүдүрүлге онаалдазын күүседир дээш мал чеми белеткелинче, дүжүт ажаап алышкынынче, кыштаглаашкынга белеткелче ажылын угландырып, техниктиг дуза чедирилгезин организастап турар.

С. МОНГУШ.

НОГАА АЖААЛДАЗЫ

Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хая» совхозтуң Даштыг-Хавак деп черде ногааның күскү дүжүт ажаалдазы үргүлчүлеп турар. Ону ногаажыларның агроном-бригадири З. Л. Толмачева билдилиг удуртуп, картошканың, свекланың болгаш ногааның өске-даа аймаанга сорттаашкынны чорудуп эгелээн. Он беш кижи составтыг ол звено хүн нормазын ажыр күүседип, соок дүшпээнде ажаалданы дүрген чорудар дээш кызымаккай ажылдап турар. Хүннүң шалыпчыларынга Татьяна Ондар, Анай-оол Уйнукай-оол, Зоя Доржу болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Ногаажыларны совхозтуң чемненилге чери амданныг аъш-чем-биле доктаамал хандырып турар. Повар Чимиемаа Бүрбүге кижи бүрүзү четтиргенин илередир. Ооң кылган чемин улус мактаар.

Н. ДУГУР,

ногаажы.

„ШЫНГА" ХАРЫЫ

ДОҢГУТКАН

Бо чылдың сентябрь 2-де № 206 «Шын» солунга үнген «Хыналданы күштелдирер» деп эгелиг «Чыраа-Бажы» совхозтуң хову-шөлдеринде күскү дүжүт ажаалдазында чамдык четпестерни шүгүмчүлээн рейдиге харыыны ук совхозтуң парткому, дирекциязы берген:

«Ажаалда үезинде харыысалга кошкак ажылдап турган совхозтуң Чыргакы салбырының эргелекчизи Экер-оол Кууларның, учетчик Хавакчап Монгуштуң бригадир Конзан-оол Монгуштуң, көдээ Советтиң күүскому даргазы Саар-оол Сарыгларның херээн партком биле техчөвүлелдиң каттышкан хуралынга сайгарган. Сиген сарааттарынга демдек кылбаан, чамдыктарының тонназын ажыр хүлээп ап турганы илерээн. Арбай өзүп турган инектерниң ээлеринге 544 рубль түңнүг штафты онааган.

ЧЕТПЕСТЕР-БИЛЕ ЭПТЕШПЕС

Оолак Григорьевич биле Кара-кыс Андреевна төрээн совхозунуң хоюн он беш чыл малдап келген. Ол үениң иштинде малчыннарның амыдырал-чуртталгазынга кандыг бергелер таварышпаан дээрил. Ынчалза-даа хүлээнген ажыл-ижи дээнде уйгу-дыжын безин билбес, карак кызыл малчыннар оларны ажып артип, чонунга хүндүткелдиг кижилер апарган.

1978 чылдан бээр партия кежигүнү Оолак Григорьевич Кечил-оол «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниң эдилекчизи, Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны. Хоочун малчын 1982 чылда чүс баш хойга онааштыр 115 хураган алгаш, ээр-чүгениг аът-биле шаңнатканын сактып чугаалап орар.

Ол бо чылын чүс баштан чүс алды хураганны онча-менди доруктурган. Совхозунга пландан дашкаар 141 хураганны камгалап, бир хойга онааштыр 300 грамм дүктү немей кыргып берген. Кечил-оолдарның аалы Ак-Хөл дээр хөлдүң чоогунда. Хоочун хойжулар кайызы-даа совхозунуң хөй-нийти ажылынга идепкейлиг киржип турар.

Бистиң совхозта он кодан хой бар, организас чок чоруктуң түңнелинде ону барык 2 ай дургузунда кыргып келген. Совхозтуң удуртукчулары, мал ажылының тускай эртемниглери бо чугула ажылче кичээнгей салбайн турарын кижи кайгаар. Олар чаа ёзу-биле дүргедээшкинниг ажылдаар дугайында негелделерни күүсетпейн турар — деп, Оолак Григорьевич хомудап чугаалап орар.

— Кыргылдага ажылдаар кижилерниң ажылдап, чурттаарынга таарымчалыг байдалдарны тургуспаан. Социалистиг чарыш дугайында чугаа-даа чорбайн турар. Бир кодан хойну 2—3 хүн иштинде арай деп кыргыыр-дыр. Кыргылда орайтаарга, тарып боозалыга орайтаар, хой оолдаашкыны мырыңай орайтаар. Март айда чаш хураганнарга аарыг-аржык хөй таваржыр, ооң уламындан хоорар чорук үнер боор чүведир. Ооң уржуундан бистиң совхозка хой малды өстүрүп, сайзырадыры улам нарын, берге байдалдыг болуп бар чыдар. Ооң мурнунда чылдарда хой ажылы биске орулгалыг адыр турган. Ам карылгалыг байдалче шилчип турар-дыр. Ол ышкаш хойжу бригаданың бригадири солчур чоруу көвүдээн. Эрткен күстен бээр беш кижи солушкан. Оларның хөй кезии хойжуларның талонун алгаш, арагалааш үндүрткен болур-дур. Бир эвес бригадир кижи хойжуларның аалынга барып, контроль-хыналданы доктаамал чоруткан болза, мал бажы-даа хоравас ийик. Дирекция чери кадрлар айтырыынче чугула кичээнгей салбайн турары моон-на илдең — деп чугаалааш, Кара-кыс Кечил-оол мынчаар уламчылаан. — Чамдык хойжулар ажылынга ээ-харыысалгазын чидирип, арага-дарыга хандыгып турган мал чидирер боор-дур. Чижээ, Михаил Сагаандай июль айда 6 улуг хой, 3—4 хире хураган четпестиг болган. Хойжу М. Ш. Тюлюш хой малын чидирер, арагалап алгаш кадайын эттээр, уругларын орта өөретпес, 8 уруглуг. 14 харлыг оглу Мерген чаңгыс-даа класс дооспаан. Школа назылыг уругларындан 2 кижи база өөренмейн турар. М. Ш. Тюлюштүң кадайы Валентина Дүвенчик уруг-дарыын каапкаш, ай-айы-биле чоруп бээр. М. Ш. Тюлюш совхозтуң тудуп берген улуг чаа кажаазын бо чылын өрттедип алган. Буруулугну мынчага хемчег албаан. Ол дугайын депутат кижи болгаш район организацияларынга, совхозтуң удуртукчуларынга каш удаа чугаалап келген мен. Кандыг-даа хемчег албайн турар. Ооң арагалаары ам дам барган — деп, Кара-кыс Андреевна хомудап чугаалап орар.

Оолак Григорьевичиниң кадыкшылы кошкааны-биле Кара-кыс Андреевна 2 чыл ажыг үениң иштинде улуг хойжу болуп ажылдавышаан, район Совединиң депутадының болгаш Улус депутаттарының район Совединиң күүскомунуң кежигүнү хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип, четпестерге эптеш чок болуп, принципиалдыг ёзу-биле ажылдап чоруур. Ол район Совединиң депутадынга үш соңгулдада улаштыр соңгуттурган. Соңгукчуларның чагыгларындан элээн хөй, ажыктыг чүүлдерни кылдырткан. Туран хоорайның Титов кудумчузунда суг узар кудукту, Колхозная кудумчузунуң оруунуң септелгезин база кылдырткан. Соңгукчуларның чагыын ёзугаар хоорайда бир аъш-чем магазинин туткаш, ажыглалда киирген. Ийи чыл дургузунда К. Кечил-оол нийтизи-биле 20 муң рубльдиң ажылдарын соңгукчулар чагыгларын ёзугаар кылдырткан. Кара-кыс Андреевна 1983 чылдан бээр Коммунистиг партияның кежигүнү. Партийжи даалгазын болгаш хүлээлгезин хажык чокка күүседип чоруур.

К. ХЕРТЕК.

Чадаана хоорай Совединиң

күүскомунуң кичээнгейинге

ЧУРУМЧУДАР

Чадаана хоорайда «Молоко» деп чаңгыс магазин бар. Ооң эжиинге сентябрь 17-де эртенгиниң 10 шакта-ла сава туткулаан кижилер чыыра-чыыра чыскаалыпкан. А ажыл шагы (магазинниң-даа ында турар кижилериниң-даа) шагда-ла эгелээн.

— Сүттү саржаг заводундан дүъш соонда эккээр боор — деп, садыгжы чугаалады.

А чыскаал сыгаваан, оон чорупкан кижи сүт чок калыр болгай. Сүт ол хүн дүъш соонда-даа, кежээ-даа келбээн. Мен база уруг-дарыын куспактаан, сава-саңгазын туткан кижилер-биле деңге куруг чаныптым. Мындыг таварылга маңаа чаңгыс эвес катап болган.

Оон ыңай сүттү чаңгыс черге садар кылып кааны чонга дыка таарымча чок: бирээде, бичии магазинге улус сыңышпас, ийиде, чыскаалдың ужу талыя бээр, үште, хоорайның өске талазындан кээри дыка ырак. Ылаңгыя соок үеде уруглуг иелерге болгаш кырган кижилерге ол берге. Ону чем магазиннеринге садар болза, ажылчыннарның үези-даа камнаттынар, кижиге халалыг-даа болбас болгу дег. Чамдыкта ажый берген сүт эккээр таварылгалар база бар. Бо бүгүнү чурумчудары хоорай Совединиң күүскомундан негеттинип турар.

Д. ШОЙДАР,

эмнелге ажылчыны.

ЖУРНАЛДЫҢ ЭЭЛЧЕГЛИГ НОМЕРИ

СЭКП ТК-ның «Партийная жизнь» деп журналының он тос дугаарын парлап үндүрген. Ында СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары М. С. Горбачевтуң 1986 чылдың сентябрь 18-те Краснодар крайының партия активи-биле ужуражылгазынга чугаазын парлаан.

«Ядролуг айыылды чайладыр, тайбыңны быжыглаар» деп чүүлдү академик Н. Блохин бижээн.

Номерде дараазында чүүлдер кирген: «Удуртуп баштаарының политиктиг аргаларын шиңгээдип алыр, административтиг-командылаар стильден ойталаар», «Чогаадыкчы, чаартыкчы чорук дээш, шуппең болгаш хожуданггай чорукка удур», «Улусту билир, оларга чаа ёзу-биле ажылды чорударынга дузалаар», «Эрги хамаарылгаларны шиитпирлиишкин-биле солуур», «Чаартылга: дидим шиитпирлер», «Чарылгазын орулгазы-биле дуглаарының дээштии», «Эде тургустуушкунуң хажыызында» (партия райкому болгаш оон солуну).

«Партияның эге организациязы—эде тургустуушкунуң кол звенозу» деп рубрикада «Партийжи контрольдуң үретүннелдиг болуруң бедидер», «Ажыт-чажыт чок чорукту бадыткап тургузаар, четпестерге эптеш чок чорукту тургузар», «Формализм болгаш харысалга чок чорукту узуткаар» болгаш өске-даа материалдар кирген.

Бистиң үежививис

ВАНГЕЛИ—ЛАУРЕАТ

Раду Вангели — ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Бүгү-эвилелдиң кардиология эртем төвүнүң ажылдакчызы, ол 27 харлыг, чүрек аарыгларының аар хевирлериниң айтырыгларын комплекстиг шинчилээни дээш эрткен чылын Ленинчи комсомол шаңналын алган бөлүк эмчилерниң эң аныяа. Бис Радуга Кишинёвка ужуражы бердивис, ол ада-иезинге ужуражып чораан.

— Бичиимде эң-не коргар турган сөстерим чүү дээр силер? Хол дашты-биле чүве кылыр дээрге. Олардан бичии уруглардың Аа-кадайдан коргары дег коргар турдум. Ачам: «Сээң ооң, Раду, хол дашты-биле кылган чүве-дир. Ынчап болбас» дей бээриндеп сестир мен. Ачам болза, чүнү тудуп алыр, ону ыяап-ла эчизинге чедирер кижи.

Радунуң адазы— Спиридон Вангели — Молдавияда сураглыг уруглар чогаалчызы. Бичии кижилерге бүзүрээр, олар-биле деңге чугаалажыр, олар бот-тускайлаң, идепкейлиг болзун дээш бүгү чүүлдү кылыр ужурлуг деп, ол санап чоруур. Раду биле ооң дуңмазы Родика бичии турда, Вангелилерниң өг-бүлезинге харылзаалар ындыг турган. Ада-ие оглунуң мергежил шилип алырын оваарымчалыг башкарып келген. Кайы-ла-бир чүве-биле сонуургадырын оралдажырлар. Чүгле оол школа доозупканда, оглу ам-даа тодаргай шилип алыышкын чок болурга, улуг Вангели айтырыгны чидиг тургускан.

— Ийи неделя иштинде боданып ал деп ачам хуусаа берген. Ол эрткенде «Эмчи болур мен» деп харыыладым. Школага турумда-ла, меңээ тааржыр эртемнер хөй турду. Медицина оларның чүгле бирээзи. Ынчалза-даа шилип алыышкын кылдынган, чигзиниг арттпаан.

Кишинёвтуң медицина институдунга кирери берге, үргүлчү конкурстуг. Раду Вангели дужаагаа баштайгы чылында-ла кирип апкан. Институтту тергиин эки дооскан. Москваже, Бүгү-эвилелдиң кардиология төвүнүң ординатуразынче ону чоруткан. Ийи чыл эрткенде, ол төптүң чанында аспирантурага кирген.

— Эмчиниң ажылы дег берге ажыл чок—деп, Раду чугаалады.— Кижиниң кадыы, ооң амы-тыны дээш харысалганы ботка алыры деп чүвени бодап көрүңер даан.

Раду Вангели чүгле медицинаны эвес, а ооң эң-не нарын адырын шилип алган. Чугаа болза дарыг кижини эмнээриниң эвес, а ооң хилинчээн чиигедириниң, амыдырал хуусаазын уладырының дугайында болуп турар болгай.

Кардиология төвүнде ажылдап турары ооң аксының кежии деп, Раду санап турар. Ооң эртем талазы-биле удуртукчузу профессор Нур Мухарлямов. Радунуң адазы ышкаш, өөреникчизинге бүзүрел-биле негелдени биндилиг холбап билир. «Тодаргай айтырыгны шиитпирлээринге шупту чүве сенден хамааржыр деп чугаалаар кижи»— деп, аныяк эртемден демдегледи.

— Профессор бо аарыгны ыяап-ла мынчаар эмнээр ужурлуг дээрге, чамдыкта чигзинер бис. Ынчалза-даа оонуу шын болур. Ол дээрге мергежилдиң тергиин бединиң херечизи-дир. Ындыг болур кылдыр өөренип алыры эң чугула сорулга—деп, Раду чугаавысты түңнеди.

Людмила РЫБКИНА,
ПМА-ның корр.

Бөгүн—Москва дээш тулчуушкуннуң эгелээниниң 45 чылы

«БЛИЦКРИГТИҢ» БУУРАП ДҮШКЕНИ

Бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалы Москва чоогунга аажок улуг тулчуушкуну кылтыгып үнген ол хүннерден бээр бисти дөртен беш чыл аңгылап турар. Ада-чурттуң Улуг дайынының чыл демдеглелинде Москва чанынга тулчуушкун онза черни ээлеп турар. «Ол хоорайны эжелеп алыры политика-даа, экономика-даа талазы-биле алырга, шиитпирлиг чедиишкин болур дээни ол»—деп, «Барбаросса» планында демдеглээн.

Москва тулчуушкуну эгелээр мурнунда фронтуга байдал биске кедергей таарымча чок болуп, дайзын дыка улуг артык күштерлиг болуп, стратегтиг инициативаны чедип апкан турган. 1941 чылдың октябрьга чедир фашистиг шериглер совет девискээрже ырады ханылап кирип келген, Ленинградты бүзээлеп, Киевти эжелеп ап, Донбасска болгаш Крымга шуут кыжаныышкынны тургускан. Совет Эвилели бүгү гитлержи коалицияга удур чааскаан тулчуп турганының уламындан база ол берге байдал улам ханылап олурган.

Москва дээш тулчуушкун бүгү улустуң херээ апарган. Шериглерлиг болгаш дайынчы техникалыг, аъш-чемниг болгаш ок-чемзектиг эшелоннар аңаа дуза чедирери-биле чурттуң хөй-хөй районнарындан соксаал чокка кээп турган.

Мээң командылап турганым 78-ки адыгжы дивизияның бот составы дайын эгезинде Ыраккы Чөөн чүкке турган. Фронтуда калбарып турган болуушкуннарны дайынчылар болгаш командирлер сеткилдиң аажок улуг сүрээдели болгаш дүвүрээни-биле хайгаарап турду. Шупту тулчуушкунче чүткүлдүг. Адак соонда, сентябрьның ортан үезинде дивизияны Москва районунче көжүрер деп, министрниң дужаалы келген. Каттыжыышкынны көжүрерин Дээди командылал чериниң ставказы контрольга алган. Оон түңнелинде дивизияның бүгү 36 эшелону Чөөн чүктен Барыын чүкче чуртту курьер поездилериниң дүргедээшкини-биле эрткен. Сөөлгү эшелон Владивосток чанындан октябрь 17-де үнген, а бистиң кезектеривис октябрь 28-те Москва чанында Истра хоорайга болгаш оон чоогунда станцияларга дүжүртүне берген турган.

Генерал-лейтенант К. К. Рокоссовскийниң командылап турганы 16-гы армияның эргезинге ноябрь 1-де кирген бис. Волоколамск угланыышкынынга дайылдажыр силер дээн. 3-түң хүнүнде армияның штавынга командарм-биле ужурашкан мен. Байдалды аңаа биске Рокоссовский таныштырган. А ол байдал кедергей шыңгыы-даа турган.

«Маршал Тимошенконуң Москваны камгалап тура бүдүн арткан сөөлгү армиялары орус найысылалче кирер черлерде немец шериглерниң кан дээрбектери-биле ийи талазындан бүзээледипкен. Дайын талазы-биле Совет Армияның аштырганы ол деп, гитлержи пропаганда бүгү делегейге чулчуруп турган.

Октябрь 20-ге чедир фашистерниң чамдык танк кезектери Москвадан он шаа километр черлерге келген турган. Гитлержилер тиилелгеге дораан келир кылдыр бодай бергеннер, ынчалза-даа алдапканнар. Калчаалыг шуурган дег эгелээн «Тайфун» операция буурап дүшкен.

Удатпаанда бистиң дайынчы халдаашкынывыс база эгелээн. Орай ноябрьның дан чырыын полктарның бирээзиниң хайгаарал пунктузунга уткаан мен. Михайловск суурнуң кавызында Озёрная хемчигежинден туман чаттылып олурган. Оон барыын талакы эрии куу хана дег турган. Күжүвүстү бир-ле дугаарында дайзын-биле шенежир ужурлуг турдувус. Ынчангаш баштайгы тулчуушкун шыырак бүдүштүг болган-даа болза, чедиишкинивис улуг эвес болган, ынчалза-даа кол чүве чүл дээрге, фашистерни чылча шаап болур дээринге бүзүрээнивис болур.

Ноябрь 15-те командармның радиограммазы алдынган. Дайзынның шавар халдаашкыны ноябрь 16-ның эртенинден эгелеп чадап чогун ол сагындырган. Ындыг болган-даа. Гитлержилер бурунгаар араатанзыг берген чүткүп турганнар. Ынчалза-даа бурунгаарлаашкынның метр бүрүзүн олар боттарының өлүмү-биле төлеп турганнар. 4-кү танк бөлүүнүн командылакчызы генерал-полковник Хеппнер бодунуң отчёдунга мынча деп бижээн: «Чаңгыс-даа суурну, чаңгыс-даа борбак арганы тулчуушкун чокка арттырбас сибирьжи 78-ки адыгжы дивизия «рейх» СС-тиң дивизиязынга удурланыштыр туржуп тур. Шаап халдап турарларының чидириглери кончуг улуг. СС дивизиязының командири аар балыглаттырган. СС шериглериниң танкистериниң болгаш чадаг шериглериниң хөөрлериниң кырында крестилер олуруг-олуруу-биле кожалажып-ла тур».

Дайзын аажок улуг күштүг халдап турган. Ноябрь 20-де тулчуушкунну чартык бүзээледигге чорудуп турган бис. Гитлержи генерал Хеппнер мынча деп билинген: «СС-тиң дивизиязы сибирьжилерге онза өжээнниг». Бистиң ажы-төлдеривистиң, херээженнеривистиң болгаш кырганнарывыстың амы-тыны дээш, отка өрттенип калган хоорайларывыс болгаш суурларывыс дээш, бистиң улузувуска таварышкан хемчээл чок човулаң-хилинчектер, каража-когарaлдар дээш бистер харын оларга удур онза улуг өжээнниг турган бис. 78-ки дивизияның дайынчылары Гитлерниң кара гвардиязын хайыра чок чылча шаап турган. Немец дивизияның командири СС-тиң группенфюрери Биттрих ол дивизия Озерная чанынга ноябрьда 14 муң солдаттыг болгаш офицерлерлиг турганын илеткеп, команда ёзугаар дыңнаткан. Оон соонда ам-даа 7500 кижи немелде күштү алган. Дөрт неделя эрткенде аңаа 3000 четпес кижи арткан... «Центр» дээр армиялар бөлүүнүң өске-даа каттыжыышкыннары база аажок улуг чидириглерге таварышкан.

Дайзыннарның Москваны соңгу-барыын талазындан ооп кааптар дээн оралдажыышкыннары чедиишкин чок болган. Генерал И. С. Коневтиң командылаашкыны-биле октябрь 17-де тургускан Калинин фронтузу бодунуң идепкейлиг хөделиишкиннери-биле дайзынның Калинин районунга турган каттыжыышкыннарын камгаланыышкынче шилчиир кылдыр албадапкан.

Москваже девиржидип турган фашистерниң оруунга бурунгу орус хоорай Тула ажып эртиимес моондак кылдыр турупкан. Тулажыларның күжениишкиннери-биле ол кайгамчык быжыг шивээ болу берген. Ол хоорай дайзынга дүжүп бербээн. Ол чорук Брянск фронтузунга база байдалдың доктаап турумчуурунга идиг берген.

Ноябрьның төнчүзүн бистиң каттыжыышкынывыс Истра хоорай дээш тулчуушкуннарга эрттирген. Сибирьжилер боттарының сорулгазын алдарлыы-биле күүсеткен. Дайынчыларның эрес-маадыр чоруун Төрээн чурт бедик-биле үнелээн: дивизияны 9-ку гвардейжи деп чаартып адаан, а меңээ генерал-майор шериг атты тывыскан.

Декабрь 5 эргилделиг хүн болган. Москваны эзэпектелдир куржай алган бүгү 350 километр фронтуну дургаар фашистиг шериглерни шуут ара доктааткан болгаш камгаланыышкынче шилчээн.

Дараазындагы хүн бистиң чеди армиявыс болгаш ийи аъттыг шериг корпузувус хевертен болгаш өлүмнүг удур согуушкунну таварыштырган. Дараазындагы удур шавар халдаашкынның түңнелинде дайзынны барыын талаже 100—350 километр ырады октаан, Москва, Калинин, Тула, Рязань областарны бүрүн, Смоленск болгаш Орёл областарының чамдык кезиин хостап апкан. Москва чанынга тиилелге дайын чорудулгазынга үндезин эргилдениң эгези болуп, немец-фашистиг армияның тиилеттирбезиниң дугайында хоозун чугааны шуут хүлүмба болдурган.

Армия генералы А. П. БЕЛОБОРОДОВ,
Совет Эвилелиниң ийи дакпыр Маадыры.

БӨМБҮРЗЕКТИҢ СУДАЛЫ

СОЙГАЛАП ТУРАР

БРЮССЕЛЬ. Төп разведка эргелелиниң акша-хереңги дузаламчызы көргүзүп болгаш өөредип турары никарагуа контрастарга немелде дузаа чедирер дугайында АКШ-тың сенадының деткээни Рейганның администрациязының шиитпирин юрист-демократтарның делегей ассоциациязы (ЮДДА) сойгалап турар. Өлүрүкчү чоруктар, оорлаашкыннар болгаш эттеп-эриидээшкиннер-биле холбашкан контрастарның үүлгедикчи чоруктарынга америк администрациязының деткимче көргүзүп турары делегей эргезин каржызы-биле үреп, бот-догуннаан күрүнениң иштики херектеринче холгаарлавазының принциптерин тоомчага албайн турарын илергейлеп турар деп, ЮДДА-ның мында тараткан коммюникезинде айыткан.

Делегейге дыка улуг дүвүрелди болдурган Вашингтоннуң чазааның хөделиишкиннерин делегей ниитилежилгезинге ажык чөңгээ кылдыр көөр апаар деп, ЮДДА санап турар.

(СЭТА.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

БУДАПЕШТ. Аңаа бөдүүн кофе хайындырар саваны болгаш хемчээлге аппаратуразының нарын комплекизин чүү каттыштырып турарыл? Бирээде, чурттакчы чоннуң болгаш бүдүрүлгелерниң оларга тодаргай херегледи, ийиде, Будапештиниң кооперативтериниң бирээзиниң марказы. Бо нарын эвес, ынчалза-даа ажыктыг чижекти найысылалда Машина тудуунуң болгаш химия кооперативтериниң эвилелиниң даргазының оралакчызы Ева Штарк СЭТА-ның корреспондентизинге көргүскен. Эң-не янзы-бүрү чагыгларны хандырбышаан, кайы-бир бараанның ховартай бээр чоруун шалыпкын чок кылырынга салдар чедирбишаан, бистиң каттыжыышкында бактаап турар 200 хире кооперативтер 40 муң хире аңгы-аңгы аттыг продукцияны бүдүрүп үндүрүп турарлар деп, ол демдеглээн. Кооперативтерниң ажылында кол чурумнарының бирээзи болза, бүдүрүп үндүрер продукцияның доктаамал чаартылгазын хандырары болу бергени таварылга эвес. Хөй-хөй таварылгаларда оларга элээн каш неделяның айтырыы амыдырал-чуртталганың чаа-бүрү кылыгларының, херекселдерниң, нарын эвес артык кезектерниң болгаш белдирлерниң үндүрүлгезин септеп-селип ап турары болур. Ортумаа-биле чылда кылыгларның ассортиментизиниң барык-ла бештиң бирн кезээ хирези чаартынып турар.

Шак ындыг оперативтиг ажылдарга кол негелделер болза, кооператив кежигүннерниң коллективтиг сонуургалы, оларның удуртукчуларының бот-тускайлаң болур эргезин калбартканы болур. Оларның ажыл-чорудулгазынга башкарыкчы угланыышкын болза, садып алыкчыларның доктаамал өскерлип турар чагыглары, бүдүрүлгелерниң болгаш хандырылга адырларының боттуг негелделери боор турар. Ынчангаш компьютер ажылын шапкын хөгжүдериниң байдалынга амгы үеде ВУР-нуң улус ажыл-агыйында болуп турар өскерлиишкиннер элээн каш кооперативтерге электрон-саналга машиналарынга программаны чедиишкинниг белеткеп алыр, саналга техниказын бүдүрүп үндүрер арганы берген.

ПРАГА. Чех Социалистиг Республикада виноград чыылдазы эгелээн. Эң-не хөй дүжүт Прагадан соңгу талаже элээн каш он километр хире черде — Мельник районунда үнген. Мында виноградты өстүрүп алырының шаандакы эрги чаңчылдары ам-даа хевээр. Төөгү документилерин ёзугаар алырга, чер-чер виноград өстүрүкчүлери оңгу чүс чылдар үезинде-ле «хүн кадының» онза сорттарын хаан өргээзинге чыып берип чорааннар. Мельник району бөгүн республиканың аъш-чем рынокунга виноградты эң-дере дужаап турар. Ол черниң күр ажыл-агыйы виноградты 180 гектарда өстүрүп турар. Виноград өстүрер шөлдерни оон-даа улгаттырарын баш удур планнап көрүп турар.

СОФИЯ. Даг агаары, халыыг шыргай арыг, эмнээр минералдыг суг — бо бүгү чылдың-на Костенец хоорайның чоогунда болгар профэвилелдерниң курорт комплекизинге дыштанырынче он муң ажыг кижини хаара тудуп турар. Комплекс делгемчиг бар чыдар. Удавас дыштаныкчылар номчулга залдыг улуг библиотеканы, кинофильмнер көөр залды, чаа спорт шөлчүгештерин боттарының эргезинге алырлар.

Болгар профэвилелдери беш чыл санында республиканың 10 муң ажыг ажыл-ишчилериниң дыштанылгазын организастап турар. Ам ажылчыннарның болгаш албанхаакчыларның дыштанылгазынга ачы-дуза чедирери-биле 17 муң санаторийлерни, дыштанылга бажыңнарын, пансионаттарны, арга-арыг иштинде бичии бажыңнарны чурттуң эң чараш черлеринде тудкан.

Минералдыг суглар үнүп чыдар черлерниң болгаш таарымчалыг доктаамал климаттыг районнарның чоок-кавызынга профэвилелдерниң чаа дыштанылга баазаларын тударынче улуг кичээнгейни угландырып турар. Чоокку беш чылдарда улуг чеди кадыкшылга төвүн тударын көрген. Өг-бүлези-биле дыштанырының байдалы улуг хөгжүлдени алыр. Ам безин Болгарияда дыштаныц турарларның барык чартыы профэвилелдериниң путевкалары ёзугаар өг-бүлези-биле кады дыштанып турар.

(СЭТА).

ТЕРРОРИСТЕРНИҢ ҮҮЛГЕДИИ

ДЕЛИ. Сикх террористерниң боолааныының түңнелинде Индияның Коммунистиг партиязының көскү ажылдакчызы, ооң мурнунда ИКП-ниң Национал чөвүлелиниң кежигүнү турган Даршан Сингх амы-тынындан чарылган. Республиканың чаңгыс эвин камгалаарынга тураскаатан митингиге киришкеш, Индияның Коммунистиг партиязының хоочуну оон чанып кел чорда, дээрбечилер кара сагыштыг үүлгедиишкинни кылганнар.

Даршан Сингхти өлүрген чорук чуртта килеңнээшкинниң болгаш хөлзээшкинниң чалгыын тараткан. Национал байдалдарга удур күштерниң талазындан Коммунистиг партияның активчилери доктаамал кыжаныышкынга таваржып турарын ИКП-ның Национал чөвүлелиниң мында тараткан медеглелинде айтып турар.

ИКП-ның көскү ажылдакчызының дээрбечилерниң холундан өлгени-биле холбаштыр премьер-министр Раджив Ганди ханы кажыдалын илергейлээн. Чазактың баштыңы национал чаңгыс эптиң дайзыннарының чаа дерзии үүлгедиин сойгалаан.

Индий улустуң чүнүң-даа мурнунда, чурттакчы чоннуң эң ядыы кижилериниң эрге-ажыы дээш демиселге амыдыралын тураскаадып чораан Даршан Сингх ышкаш политиктиг ажылдакчыны республика чидирген деп, Индияның президентизи Заил Сингх медеглээн. Пенджаб штаттың административтиг төвү Чандигарх хоорайның кудумчулары-биле «Реакцияның үүлгедиглерин болдурбас!» деп транспаранттылар туткулаан он-он муң чыскаалчылар эрткен.

(СЭТА).

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

ЛОНДОН. Великобританияның чагырыкчы консервативтиг партиязы болгаш Маргарет Тэтчерниң чазаа соңгукчуларның деткимчезин албайн турар. Хөй-ниитиниң санал-оналын айтырганының мында парлап үндүрген түңнелдериниң херечилеп турары-биле алырга, чуртка бир эвес бүгү-ниитиниң парламент соңгулдазын ам чорудар болза, торилер эрге-чагыргадан чайлай бээрлер. Хөй-ниитиниң санал-оналының айтырылгазын «Тудей» солунунуң чагыы-биле чорудукан. Аңаа киришкен англичаннарның 40 ажыг хуузу олар оппозицияның лейбористиг партиязын деткип турар деп медеглээннер. Консерваторларны оларның чүгле 30 хуузу деткээн.

ТОКИО. Японияның оппозистиг партиялары АКШ-тың «өңнүг» чурттакчыларының ат-алдарын дорамчылаан чугаазы дээш Японияның премьер-министри Ясухиро Накасонэни шыңгыызы-биле шүгүмчүлээн. Чоокта чаа бодунуң чугааларының бирээзинге японнар бодунуң угаанының деңнели-биле «негрлерден, пуэрториканжылар болгаш мексиканнардан улуу-биле бедип турар» деп, Накасонэ бадыткаан. Японияның Социалистиг партиязының Төп күүсекчи комитединиң чиңгине секретары Цуруо Ямагути ол расисчи медеглелди «кызыы угаанныг национализмниң болгаш шовинизмниң көөргедиишкини» кылдыр үнелеп көрген. Накасонэниң сөстеринге ындыг үнелелди Коммунистиг партия болгаш Комэйто партия берген. АКШ-та чурттап турар национал биче улустарга бодунуң буруузун мининирин япон парламентиге премьер-министрниң хөйнүң мурнунга кылырын оппозиция негээн.

ЛА-ПАС. Наркотиктерни чажыды-биле садарынга удур демиселге сылдап алгаш, Боливияда америк шериглерниң турары — Латин Америкага бодунуң операцияларын чорудар чер кылдыр ажыглаары-биле Пентагонуң планнап турары ол чуртка АКШ-тың шериг баазаларын тургузаарынга белеткел үе-чада болур деп, республиканың Национал конгрезинге депутат Марио Руэда Пенья медеглээн. Чугаа чажыт кончаа сүрүүшкүнү-биле демисел чорудар «техниктиг специалистерниң» дугайында эвес, а Панама каналының зоназындан чедип келген америк солдаттарның дугайында боор турар. Парламент кежигүнү Боливиядан америк шериглерни доп-дораан үндүрерин негээн.

КАБУЛ. Афганистан Демократтыг Республиканың айыыл чок чорук күштери Кандагари мулла деп шолалыг Шир Мохаммадка баштаткан контрреволюстуг дээрбечи бөлүктү узуткаан. Тайбың хөй чурттакчыларның өлгенинге буруулуг ол өлүрүкчү болгаш дээрбечи бодунуң дээрбечи бөлүү-биле кишлактар үптээри-биле бар чорда, ону узуткаан.

(СЭТА).

УДУРЛАНЫЫШКЫННЫҢ ДЕМДЭЭ

ХАРАРЕ. Мурнуу Африканың 4 миллион ажыг кара кештиг чурттакчылары апартеидтиң системазынга удур удурланыышкынның демдээ кылдыр чуртталга чериниң төлевирин дээш дадывыр киирериндеп ойталап турарлар. Хамааты эрге талазы-биле чагыртпазының бо кампаниязы чурттуң бүгү дөрт провинциязында чүгле кара кештиг кижилерге чурттаарын чөпшээрээн 50 ажыг черни хаара туда берген. Оон киржикчилери Преторияның чазааның саттыныкчы элементилерден тургустунган чер-черлерде бот-эргелел органнары кылдыр адаттынып турар черлерни чок кылырын, шериглерни африкан районнардан үндүрерин негеп турарлар. Олар полицияның аажылаашкыннарын соксадырын, политиктиг хоругдатырганнарны хостаарын, онза байдалды солуурун база чедип алыр деп турарлар.

Кампанияның сорулгаларының бирээзи болза, милитарисчи белеткелдер кылырынга болгаш кезедикчи аппаратты тударынга ёзу-чурумга акша-хереңги чок болдурары болуп турар. Бо чылдың төнчүзүнге чедир расистер эвээш-ле дээрге 480 миллион ранд чедир албайн баарлар.

(СЭТА).

РАКЕТАЛАРГА УДУР

ЛОНДОН. Англичаннарның чартыындан хөй кезии Великобританияның девискээринде мурнай согуг таварыштырар америк ядролуг ракеталарның бар болуп турарынга удур болганнар. Ол дугайын «Гардиан» солунга МАРПЛЭНА информация албанының чоруткан хөй-ниити саналының түңнелдери херечилеп турар. Айтырган кижилерниң 54 хуузу чурттуң даштынче «Томагавк» дээр чалгыныг ракеталарны доп-дораан үндүрерин ториниң чазаандан негээннер.

Англи хөй-ниитиниң, оон иштинде башкарыкчы консервативтиг партияның талалакчыларының өзүп олурар дүвүрээшкинин Маргарет Тэтчерниң чазааның «Томагавк» дээр чалгыныг ракеталарның ийиги бөлүүн хүлээп алыр деп турары болдуруп турар.

(СЭТА).

Каттышкан Штаттар Гондурасты Төп Америкада бодунуң плацдармы кылып алган. Революстуг Никарагуаже халдаарынга ажыглаар төп разведка эргелелиниң бөлүп бергени чалча контрастарның баазазы кылдыр ону шилчидип турарлар.

Гондураста АКШ-тың шериглериниң «түр када» турар дээн байдалы ам мырыңай доктаамал хевирлиг апарчыдар деп, «Ю. С. ньюс энд уорлд рипорт» журнал бижээн. Сөөлгү дөрт чылда чуртка шериг инфраструктураны калбартып тургузарынга америк администрация 170 миллион хире долларны чарыгдаан.

Гондурас муң-муң шериг албанныгларның, оон иштинде гондурас армияның киржилгези-биле шериг өөредилгелерин эрттирерингe аажок улуг полигон апарган. Ол шериг оюннарның үезинде шыргай аргаларга дайынчы операцияларны чорударының арга-методтарын, кожазында Никарагуаже халдап кирериниң вариантыларын ажылдап кылып турар.

ЧУРУКТА: ээлчеглиг америк-гондурас өөредилгелерниң үезинде гондурас армияның солдады чаза тевиддирериниң херээн өөренип ап тур.

СЭТА-ның фотохрониказы.

СОВЕТ САМОЛЁТТУ ШИЛИП АЛГАН

1986 чылдың чазынында бир катап совет «ТУ-154 М» деп самолёт Гайананың аэропортунга кежээ хонупкан. Ол —Мурнуу Америкага Совет Эвилелиниң саткан баштайгы самолёду-дур. Ол самолётту уткуп келгеннерниң аразында — чурттуң премьер-министри Х. Грин база бар. Гайананың бокситтерин ССРЭ-ге бербишаан, оон орнунга бо самолётту садып алыр дугайында керээге ол премьер-министр 1984 чылда-ла ат салган турган.

— Гайананың авиакомпаниязы чүге бо хевирниң самолёдун сонуургап, ону садып ап турарыл?—Ол айтырыгны компанияның чиңгине менеджери Боб Данфордка салган мен.

— Делегей шугумунга 1981 чылдан эгелеп ужудуп кирипкен бис. Баштай-ла «Боинг-737», оон соонда — «Боинг-707», а оон дараазында чылдарда «ТУ-454 В» самолёттарны ажыглап турдувус. Ол машиналарны шуптузун чүгле хөлезилеп ап турган бис. Амыдырал чүнү көргүскенил дээрге, улуг өртек-биле самолёттар хөлезилээриниң орнунга, боду тускай самолёттуг болганы дээре дээрзин бадыткаан.

«ТУ-154 М» самолёт бодунуң камналгалыг чоруу-биле бистиң сонуургалывысты хайныктырган. Ындыг черлерниң самолёттарының иштинден бо самолёт эң-не камналгалыг хире болду. Ужудуушкуннуң дүргениниң талазы-биле болгаш үстүнде адаанывыс шынары-биле кады — бистиң херекчеп турар самолёдувус бо-дур дээрзинге бүзүрээн бис. Амгы үеде ол машина Нью-Йоркче, Майамиже, Суринамче, Тринидадче болгаш Барбадосче ужудуушкуннарны кылып турар. Бис ам Бразилия-Гайана аразының чаа агаар оруун ажыдарының дугайында болгаш Москва-Джорджтаун аразының трассазын ажыдар дугайында Аэрофлот-биле керээ чарар бодап турар бис. Нью-Йоркта аэропорттуң тускай эртемниглери ол самолёттуң дааш-шимээниниң талазы-биле көргүзүглери ИКАО-нуң дүрүмүнде көрдүнгениниңден эшпейн турарын демдеглеп, аңаа бүрүнү-биле сеткил ханып турарын демдеглээри чугула. Бистиң ужудукчуларывыс ол машинаны өөренип алыры-биле ССРЭ-ге белеткел эрткеш келгеннер —деп, Данфорд чугаазын уламчылай-дыр.— Самолётту башкарары чиик, ол аажок бүдүмчелиг, бүзүрелдиг-дир, ынчангаш ол машинаның хевирин ужуп үнер болгаш хондурар чериниң хемчээли улуг эвес аэродромнарга ажыглап болур-дур.

Ээлчеглиг рейс эрткен соонда, Тимериге чаа самолёттуң пассажирлери-биле чугаалашкан мен. «Нью-Йорктан бээр орук узун болгай. Ужудуушкун үезинде эки келдиңер бе?»—деп, холунда чаш уруун куспактап алган аныяк херээжен кижиден айтырдым. «Самолёттуң ишти таарымчалыг, чылыг, шимээн чок деп болур—деп, Савитри Лалл харылады.— Холга ап чоруур херекселдерни салыр черлер хаaглыг болганы эптиг. Самолёттуң салоннары делгем болганындан пассажирлерге, ылаңгыя уругларлыг пассажирлерге дыка таарымчалыг-дыр».

Гайанада «Авиаэкспорттуң» төлээзи А. С. Адамян ол самолётту дөрт ай дургузунда ажыглааның мынчаар түңнеп чугаалады:

— Бо чериң байдалдарынга бо самолёт бодун эң-не эки кылдыр көргүстү. Неделяда 70 шак чедир ужудуушкун — ол бүгүнүң эки талазын херечилеп турары ол. Ынчалза-даа техниканың соксаал чок ажылдаарын чедип алыры-биле артык кезектерни дарый эккеп турары күзенчиг. Гайанага «ТУ-154 М»-ни чедиишкинниг ажыглаарывыстан бистиң ужар түл техникавысты кожа кариб чурттарынга болгаш Суринамга садары дыка хамаарылгалыг болур.

Сергей ТРОФИМЕНКО,
ПМА-ның корреспондентизи.
Джорджтаун.

МОЛДАВ ССР. Дыштанылганың таарымчалыг өрээлдери, столовая, кызыл-булуң, сауна, эмнелге профилакториязы — бо бүгү Фалешт районнуң Чапаев аттыг колхозунуң сүт комплекизиниң ажылдакчыларының чаа Малчыннар бажыңында бар. Дыштанылгага таарымчалыг байдалдарны тургузуп бээри коллективтиң чедиишкинниг ажылынга салдар чедирип турар факторларының бирээзи болуп турар. Комплексте барык-ла бүгү-ле кол чорудулгалар — малды саарындан өрээлдерни аштап-арыглаарынга чедир механизастаттынган.

ЧУРУКТАРДА: Чапаев аттыг колхозтуң сүт комплекизиниң Малчыннар бажыңы; Малчыннар бажыңының сауназының бассейнинде. Солагай таладан — машина-биле саар саалданың мастерлери Е. Кябуру, А. Буника болгаш Н. Милиницкая олар.

М. ПОТЫРНИКАНЫҢ фотолары.

СЭТА-ның фотохроникаазы.

БЫЖЫГ ХАРЫЛЗААЛЫГДА

Хомушку Чүргүй-оол аттыг совхозтуң салбыр төвү Ү. Шынаа суур. Арга-арыг-биле хаажылаңган, малчыннарның чайлаа чурумалдыг Кара-Хөлден агып баткан Хөл-Өөжү унунда турар суур. Кара-Белдик дааның эдээн каастаан суурувуста чаа кодээ Совет тургустунгандан бээр сес ай чедип турар. Ында Ү. Шынаа ортумак школазы ажыттынгандан бээр үш чыл болган.

Суурда школаның амыдыралы-биле каксы-даа бол таныжып көрээли. Район төвүнден 56 км ырак черде, районнуң чеди школаларының аразында ийи чыл улаштыр багай эвес болуп турар коллектив. Партийжи съездиниң болгаш школа реформазының шиитпирлеринде айыттынган сорулгаларны күүседир дээш кодээ Совет, салбыр удуртулгазы, школа быжыг харылзаалыг, бир демниг ажылдап турар. Уругларның чайгы дыштанылгазының үезинде чогуур ажылдарны чорудуп, күш-ажылдың болгаш дыштанылганың лагеринге уругларны дыштандырып, оларны ниитиге ажыктыг күш-ажылга чыл бүрү киириштирип турар. Башкылар-даа, школачылар-даа чурттуң аңгы-аңгы хоорайларынче экскурсияларга барып турар. Эрткен чайын бөлүк үстүкү классчылар сериин чайлаглыг Кара-Хөлге бир кодан өшкүнү семиртип чайлааннар.

Школа чанының участогунга уруглар база эки ажылдаан. Мал чеминиң белеткелин дээш өске-даа ажылдарга школачылар үлүүн киириштирген.

Чаа өөредилге чылы бисте организастыг эгелээн. Школачылар-даа өөрүшкү-маңнайлыг, ада-иелер-даа хөй чыылган, уруглар холдарында чечектерлиг. Байырлыг шугум чыскаалынга школа директору Дизенмаа Монгал, школада партия организациязының секретары Валентина Алдын-Херел, салбыр эргелекчизи Мөңге Сүндүвей школачыларның мурнунга чүве чугаалап, байыр чедирген. Кодээ Совет күүскомунуң даргазы Күнзет Пиң-оол школа коллективиниң мурнунда турар чугула сорулгаларга доктаап, эде тургустунуп, чаазы-биле ажылдаарының чугулазын айыткан. Чайгы хүннерде эки ажылдаан уругларны шаңнап мактаан. Тайбыңның баштайгы кичээлдерин башкылар Демчик Бижи-Хөө, Ооржак Эмей-оол дээш өске-даа эштер солун кылдыр эрттиргеннер.

«Авам, ачам, мен — спортчу өг-бүле» деп хөглүг маргылдааны база эрттирген бис. Ону күш-культура башкызы Владимир Будегечи удурткан. Тос өг-бүлениң кежигүннери белеткел класынга өөренир бичии уруглары-биле кады спортчу маргылдааларга киришкен. Бирги черни салбырда киномеханик Владимир Сиилинмейниң өг-бүлези алган. Ийиги черни чолаачы Валерий Чурукпан, үшкү-дөрткү черлерни Андрей Кочанай биле Николай Чурукпаның өг-бүлелериниң командалары ээлээн. Тиилекчи өг-бүле командаларынга тураскаал белекчигештерни тывыскан.

Байырлал оон ыңай-даа уламчылаан. Кежээ школага тайбың темазынга тураскааткан суурнуң коллективтериниң аразынга тывынгыр-хөглүглерниң конкурузу болган. Конкурска бирги черни кодээ Совет коллективи алган. Ийиги черни — ясли-сад биле эмнелге коллективтери алган, үшкү, дөрткү черлерде контора биле школа коллективи.

Суурга болгаш школага-даа кандыг-бир байырлалдар болганда салбыр, партия организациязы болгаш кодээ Совет удуртукчулары идепкейлиг болуп турарлар. Чоокта чаа «Алдын күс» кежээзи солун эрткен. Аңаа эң эки ыры, шүлүк күүселдези, үрезиннерни толарадыры, чем белеткээри, бажың чанынга эң хөй ыяштарны, чечектерни олуртканы, погааларны өстүргени, арыг-шевери, аъш-чемин делгээни дээш барымдаалап көөр чүүлдер-ле хөй. Оон аңгыда ниити бот-идепкейни кол чүүл деп санап турар. № 4 агитквартира (удуртукчузу кодээ Совет депутады Хорлуу Хаялмаа) бирги черни ээлээн, ийиги черде — Татьяна Даный-оол даргалаан № 3 агитквартира, үшкү черде — Антонина Кочанай даргалаан № 1 агитквартира.

Бистиң суурувустуң хөй-ниити амыдыралынга школа-даа коллективи, черле ынчаш бисте хөй-ниити организациялары эң идепкейлиг болуп турарын демдеглексээн мен. Удуртукчу ажылдакчылар чон-биле быжыг харылзаалыг, оларның амыдыралын эки билир. Чон ортузунга кижизидилге ажылынга доктаамал идепкейлиг киржип турар болза, ниити херек черле эки болур дээрзин билдиигир.

А. КҮНЗЕК.
Тес-Хем район.

Болгар культураның ССРЭ-де хүннери

КИЖИЗИДИЛГЕНИҢ ШКОЛАЗЫ

Европада театрга ынактарының одуруунга болгарлар база кирип турар. Ындыг түңнелди ЮНЕСКО-нуң сөөлгү дыңнадыы бадыткап турар: Болгарияда чурттакчы бүрүзүнге хамаарыштыр театр барып турарларының саны хөй.

Европа чурттарынга бодаарга, Болгарияның бо талазы-биле арга-курлавырлары хөй. Тос миллион чурттакчыга 63 театр, ооң иштинде 36 хөгжүм-шии театры хамааржып турар. БУР-нуң улуг хоорай санында хөгжүм-шии театры бар, а Софияда оларның саны сес. Социологтуг шинчилелдерниң көргүскени болза, чурттакчыларның 70 хуу хирези театрже доктаамал барып турар.

Шаг-шаандан бээр театр уран чүүлүнге болгарлар ынак чораан. Бурунгуларның театржыткан көргүзүглерге хандыкшылдыын айтып турар бадыткалдар хөй. Чижээ, хаш чыл бурунгаар Пловдивке археологтарның тыпкан бурунгу театр бузундулары ону чугаалап турар. Ону амчаарты кылган болгаш 15 век үзүктелиишкин соонда, ооң сценазында шиилерни көргүзүп эгелээн.

Болгар театр кайы-даа үеде чон-биле сырый харылзаалыг турган. Чонну культураже болгаш уран чүүлче хаара тударының массалыг чепсээ, кижизидилгениң школазы, харын-даа индири болуп келген. Мурнунда туруп көрбээн хөй санныг болгар көрүкчү театрны ажы-биле хөөрежир, берге айтырыгларны шиитпирлежир, кижини хевирлээр дузалакчы кылдыр санап турар. Чидиг айтырыгларны көдүрген шиилер сценадан душпес. Ээлчеглиг көргүзүг бетинде, театр эжииниң аксынга билет айтырган кижи хөй болур.

Болгар сцена уран чүүлүнүң чаа хевири — камерлиг театрлар. Ооң онзагай талазы — көрүкчүлер-биле сырый харылзаа тудуп шыдаар аргалыында. Аныяктар «Кафе театрларга» аажок сонуургалдыглар. Оларның репертуары аңгы, хөй кезии амгы үениң темазы коллдаан.

Болгарияда бот-тывынгыр уран чүүл коллективтери хөй. Чуртта чеди муң хире шии, эстрада-шүгүмчүлелдиг, ойнаарактар бөлгүмнери, уран номчулга бөлүктери бар. Ону чылдың-на чеди миллион ажыг көрүкчүлер көрүп, сонуургап турарлар.

Сентябрь 23-тен эгелеп Совет Эвилелинге болгар культура хүннери эгелээн. Совет көрүкчүлер Софияның Иван Вазов аттыг улусчу театрының коллективиниң чогаадыкчы ажылы-биле таныжар.

— Бир-ле дугаарында айтып каар чүүл болза, болгар сцена уран чүүлүнге орус шииниң салдары болур — деп, СЭТА-ның корреспондентизинге ооң директору Дико Фучиджиев чугаалаан. — Иван Вазов аттыг театр болгар драманың болгаш комедияның төөгүзүнде онза черни ээлеп турар. Ол—чурттуң эң хоочун театрының бирээзи. Монархия ёзу-чурумунуң нарын байдалынга ажылдап турган энтузиастар ону тургускан. Ооң ажылын байларның сонуургалынга дүүштүрер дээн оралдажышкыннар турза-даа, ол болуунуң демократчы арнын камгалап шыдаан. Бистиң театр болгар национал драматургияның кавайы деп санадып турар. Иван Вазов, Пейо Яворов, Пенчо Славейков, Йордан Йовков, Антон Страшимиров, Стефан Костов болгаш болгар литератураның өске-даа классиктери театр-биле харылзааны тудуп турган. Ол чаңчылды ам-даа сагып турар. Болуунуң сценазын орус драматургияга ол база ажыткан. Октябрь революциязының мурнунда безин орус шиилерни салып турган. Бөгүнгү репертуарывыста —орус классика болгаш совет авторлар. Вазовчуларның сцена школазы орус болгаш совет театрның салдары-биле сайзыраан.

Ю. ТЫССОВСКИЙ,
СЭТА-ның корр.

СОНУУРГАКТАРГА

ШИМЧЕП ТУРАР ОРТУЛУК

Эртемденнерниң санап турары-биле алырга Великобритания ортулук оожум-даа бол, черле соңгу чүк углуг бичии шимчеп турар болган. Сөөлгү чүс чылдың дургузунда соңгу чүкте далай эрии үш сантиметр узай берген, а мурнуу эрик соңгаар ол хире хемчээлге чыла берген болуп турар.

АВТОГРАФТАР КОЛЛЕКЦИЯЗЫ

Прага чурттуг чеден харлыг Антонин Складал чүгле Чехословакияда туржук, бүгү Европада безин чок тергиин дээн коллекцияның ээлекчизи болуп турар. Чехословак хоочун журналист атсураглыг кижилерниң автографтарын шагдан бээр-ле чыып келген. Ооң коллекциязында М. Шолоховтуң, К. Симоновтуң, А. Кристиниң боттарының аттарын салгылазы номнар кадагалаттынып чыдар. Ол ышкаш П. Робсоннуң, «Битлз» ансамбльдиң киржикчилериниң аттарын салгылаан граммофон пластинкаларын шыгжап чоруур. Ооң коллекциязында шупту 40 муң ат салдынган.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

СЕНТЯБРЬ

30. ВТОРНИК

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.45 —Шыдыраага делегей чемпионады. Удук негежириниң маргылдаазы. 9.00 — «Бистиң салым-чаяаннывыс». Уран-чечен фильмниң 1-ги сериязы. 10.15—10.35 — В. Ковтун (аккордеон) ойнаар. 14.30 — Медээлер. 14.50 — «Кижи болгаш бойдус». Док. фильмнер: «Чүге сен, арыг, боданы бердиң», «Таджикистанның мөңгилери». 15.30— «Россиянка» ырлап, таңдылап тур». 15.55 — «Уругларга араатан аңчыгаштар дугайында». Ленинградтан дамчыдылга. 16.30 — «Эртен дан хаяазында Тиилелге хүнү». Док. фильм. 17.10 — Хол бөмбүүнге делегей чемпионады. Эр улус. Франциядан дамчыдылга. 17.30 — «Бистиң салым-чаяаннывыс». Үш сериялыг уран-чечен фильмниң 2-ги сериязы. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — «Балкон». Улуг улуска мультфильм. 19.10 — Белгородтуң витамин комбинадының «Юбилей» Культура бажыңының ниити ырының концерти. 19.25 — «Пекинниң опера артистериниң белеткели». Док. фильм. 19.55 — И. В. Гёте—«Фауст». Трагедиядан сценалар. 1-ги кезээ. 21.00 — «Үе». 21.35 — И. В. Гёте—«Фауст». Трагедиядан сценалар. 2-ги кезээ. 22.45 — Бөгүн делегейде. 23.00 — 23.25 — Шыдыраага делегей чемпионады. Удук негежириниң маргылдаазы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Үүрмек чүве түрбас». Телефильм. 8.35; 9.35 —Бойдус эртеми. 2 класс. Күстүң демдектери. 8.55 — «Приборларны — эртемге». Эртем-тайылбырлыг фильм. 9.05; 12.40 — Француз дыл. Өөредириниң ийиги чылы. 9.55 —«АСУ болгаш кино». Эртем-тайылбырлыг фильм. 10.05 —КПТУ сургуулдарынга. Эстетиктиг кижизидилге. 10.35; 11.40 — Төөгү. 6 класс. Ортаакы чүс чылдың кодээзи. 11.05 —Шыдыраа школазы. 12.10—13.10 — Музыка. 4 класс. А. П. Бородинниң музыказында маадырлыг овур-хевирлер.

КЫЗЫЛДАН

18.50 — «Хемчиктиң аялгалары» агитбригаданың концерти. 19.15 — Телемедээлер. 19.25 — «Азия төвү». Программада: Медээлер. Сентябрь — шалыпчы ажылдың айы. Дүжүт ажаалдазының хүн демдеглели. «Кыштаглаашкын — шалыпчы фронт». Республиканың Агроүлетпүр күрүне комитединиң мал ажылы килдизиниң начальниги Б. Б. Балчыр дамчыдылгага киржир. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00— «Тамчыктыг удунар, чаштар!». «Ном туткан Мишка». Мультфильм. 20.15 — Оперетта артистериниң концерти. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Бораң үш хүн». Уран-чечен фильм. 22.50—01.05 — Хоккейге ССРЭ чемпионады. ЦСКА — «Динамо» (Москва).

ОКТЯБРЬ

1 СРЕДА

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —«Үе». 8.45 —«Бистиң салым-чаяаннывыс». Үш сериялыг уран-чечен фильмниң 2-ги сериязы. 10.00 —«Дириг амытаннар дугайында». 11.00—11.05 — Медээлер. 14.30 — Медээлер. 14.50 — «Хүндүлүг эштер, инженерлер». Док. фильм. 15.15 — «Мир кудумчузунда». ССРЭ-ниң улустуң танцы ансамблиниң школа-студия өөреникчилериниң концерти. 15.45 — Нюрнберг судунуң төнгениниң 40 чылынга. «Баш удур сагындырыг». Док. фильм. 16.35 — Бистиң корреспондентилеривис чугаалап тур. 17.05—«Афродитаның» балыг чүрээ». Док. фильмниң баштайгы көргүзүү. 17.40 — Бистиң салым-чаяаннывыс». Үш сериялыг уран-чечен фильмниң 3-кү сериязы. 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.00 — Теория айтырыглары. СЭКП ТК-ның кежигүнү, «Коммунист» журналдың кол редактору И. Т. Фролов-биле беседа. Политиктиг тайылбырлакчы Г. В. Пряхин чорудар. 19.45 — «Телекөрүкчүге кинолар дугайында». 20.15 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Эмиль Гилельстиң концерттеринде. 21.00 —«Үе». 21.30 — «Кадыр ийде». Үш сериялыг уран-чечен фильмниң баштайгы көргүзүү. 1-ги сериязы — «Ийи хүн». 22.35 — Док. фильм. 22.45 —Бөгүн делегейде. 23.00—23.30 — Хол бөмбүүнге делегей чемпионады. Эр улус. Франциядан дамчыдылга.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Бир базым мурнунда». Телефильм. 8.35; 9.35 — Обществоведение. 10 класс. «Делегей материалистиң караа-биле». 9.05; 13.05 — Немец дыл. Өөредириниң бирги чылы. 4-кү дамчыдылга. 10.05 —КПТУ сургуулдарынга. Өг-бүле амыдыралының этиказы болгаш психологиязы. Өг-бүле харылзааларының үрелгениниң уржуктары. 10.35; 11.35 — Н. В. Гоголь. «Тарас Бульба». 6 класс. 11.05 — «Төрээн чериниң дилиндэ». Док. фильм. 12.05 — Ниити биология. 9 класс. Чаңгыс дээр адаанда куштар болгаш араатаннар. 2-ги дамчыдылга. 12.35 — Төөгү. 4 класс. Крепостной мастерлер. 13.35 — Суббота — ада-ие хүнү. 14.35 — «Кедээниң шагы». 15.35—15.40 — Медээлер. 18.00 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — Кызылдың № 30 уруглар садының уругларының телешиизи. 18.55 —Делегей байдалының дугайында беседа. 19.05 — Док. фильм. 19.15 — Телемедээлер. 19.25 — «Азия төвү». Программада: Медээлер. «Дүжүт ажаалдазы». «Дүргедээшкинниң утланыышкыны-биле». Бөгүн — политөөредилге четкизинде чаа өөредилге чылының эгези. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00— «Тамчыктыг удунар, чаштар». «Ийи клен». Мультфильм. 1-ги кезээ. 20.15 — «Үежилеривис». 20.45 —Док. фильм. 21.00 — «Үе». 21.30—23.35 —ССРЭ-ге Болгар культураның хүннериниң хаажыны. Күрүнениң төп залындан дамчыдылга.

2. ЧЕТВЕРГ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.45 — Шыдыраага делегей чемпионады. Удук негежириниң маргылдаазы. 9.00 — «Бистиң салым-чаяаннывыс». Үш сериялыг уран-чечен фильмниң 3-кү сериязы. 10.05 — Аян-чорукчулар клуву». 11.05—11.10 — Медээлер. 14.30 — Медээлер. 14.50 — Документалдыг фильмнер: «Чырыктың тывылганы», «Хойжу оруу». 15.30— Шыдыраа школазы. «Ак терге». 16.00 — Он алды хар чедир болгаш оон өрү назын». 16.45 — Бистиң садывыс. 17.15 — Спортчу программа: Хол бөмбүүнге делегей чемпионады. Эр улус. Франциядан дамчыдылга. Бут бөмбүү. Европа кубоктары. Чапсарда (18.25) — Бөгүн делегейде. 21.00 — «Үе». 21.35 — Бут бөмбүү. Европа кубоктары. 22.20 — Хол бөмбүүнге делегей чемпионады. Эр улус. Франциядан дамчыдылга. 22.50 — Шыдыраага делегей чемпионады. Удук негежириниң маргылдаазы. 23.05 — «Эртем болгаш техника». Киножурнал. 23.15 — 23.30— Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Байдал». Телефильм. 8.35; 9.35 — Бойдус эртеми. 4 класс. Чер — бистиң планетавыс. 8.55 — «Лазерлер». Эртем-тайылбырлыг фильм. 9.05; 12.40 — Испан дыл. 1-ги дамчыдылга. 9.55— «Москва зоопарыгында». Эртем-тайылбырлыг фильм. 10.05 — Я. Смеляковтуң шүлүк чогаалы. 10.35; 11.45 — Зоология. 7 класс. Насеком аймаа. 11.00 — XVII чүс чылдың орус уран чүүлү. 12.10 — Башкыга — экран. Ниити биология. 10 класс. Клетка теориязы. 13.10 — «Он беш харлыг капитан». Уран-чечен фильм. 14.30 — В. Маяковский. «Американы мээң ажытканым». 15.00—15.05 — Медээлер. 18.00 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «Шыяанам». Тоолдарны боттарывыс чогаадып тур бис. 18.35 — Уругларга фильм. 18.55 — Док. фильм. 19.15 — Телемедээлер. 19.25 — «Азия төвү». Программада: Медээлер. «Партия организацияларында отчёттар болгаш соңгулдалар». СЭКП обкомунуң партийжи-организастыг ажылдар килдизиниң инструктору В. Ш. Сат дамчыдылгага киржир. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар». «Ийи клён». Мультфильм. 2-ги кезээ. 20.15 — Үнүштер дугайында. 21.00 — «Үе». 21.35 — 23.40 — Б. Можаев — «Чаъс чаардыр». Телешии.

3. ПЯТНИЦА

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00—«Үе». 8.45 — «Уругларга аңчыгаштар дугайында». 9.15 — РСФСР-ниң Күрүнениң үрер хөгжүм оркестриниң концерти. 9.55 — 10.00 — Медээлер. 13.45 — А. Скрябинниң прелюдияларын Ю. Слесарев (фортепиано) күүседир. Төнгенде — — Медээлер. 15.20 — Совет ырының концерти. 15.35 — Орус чугаа. 16.05 — «Чажыттар». Киножурнал. 16.15 — «Мурманск-биле ужуражылга». Док. фильмниң баштайгы көргүзүү. 16.35 — «Орус музей. 3-кү дамчыдылга — «Бурунгу Русьтуң дузалал уран чүүлү». 17.05 — Улуг улуска мультфильм. 17.45 — С. Соснин—«Саныктыг диис». Музыкалыг тоол. 17.45 — «Ажылчын хурал». 18.45 — Бөгүн делегейде. 19.05—«Дем каттыжылгазы». Тележурнал. 19.35 — «12-ги каът». «Делегей болгаш аныяктар» деп дамчыдылгага капсырылга. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Кадыр ийде». Үш сериялыг уран-чечен фильм. 2-ги сериязы — «Ийи ай» 22.50 — Д. Бортнянский. Концерт симфониязы. 23.15 — 23.30 — Бөгүн делегейде.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Тихвинниң аялгалары». Телефильм. 8.35; 9.40 — Төөгү. 4 класс. Крепостной кодээде. 9.00; 13.40 — Англи дыл. Өөредириниң бирги чылы. 5-ки дамчыдылга. 9.30 —«Сибирьниң төөгү бижикчизи». Эртем-тайылбырлыг фильм. 10.05 —КПТУ сургуулдарынга, Обществоведение. «Делегей материалистиң караа-биле». 10.35; 11.40 — А. С. Пушкин — «Дубровский». 5 класс. 11.05 —Авамның школазы. 12.10 — Ниити биология. 9 класс. Ч. Дарвин. Кылымал шилилге. 12.40—М. И. Глинка «Вальс-фантазия». 13.10—Сээң ленинчи библиотекаң. РСДРП-ниң программазын ажылдап кылырынга материалдар. 14.10 — Ж. Б. Мольер. «Ызыгуурттаннай берген мещанин». 15.10 —15.15— Медээлер. 18.00 — Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.20 — Уругларга фильм. 18.45 —Симфониктиг оркестрниң концерти. Тыва композиторларның уругларга чогаалдары. 19.15 — Телемедээлер. 19.25 — «Азия төвү». Программада: Медээлер. «Октябрь 5— Башкылар хүнү. 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг удунар, чаштар». 20.15 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Т. Синявскаяның концерти. 21.00 — «Үе». 21.35 —Силерни Ереван чалап тур. Эстрада дамчыдылгазы. 22.45—01.05 —Хоккейге ССРЭ чемпионады. ЦСКА—«Химик».

1. СУББОТА

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 —«Үе». 8.45 —Шыдыраага делегей чемпионады. Удук негежириниң маргылдаазы. 9.00 —Мультфильмнер: «Алыс күзел», «Эң-не, эң-не, эң-не». 9.30—Арфаның каңгамчык үннери». Фильм-концерт. 9.55 — «Харыыланар горнистер!». 10.25 —Д. Кабалевский. «Төрээн чер дугайында». Уруглар хорунга болгаш симфониктиг оркестрге кантата. 11.00— 11.05 — Медээлер. 14.30 — Медээлер. 14.50—Док. фильмнер 15.20— Ереванның медицина институдунуң ансамблиниң концерти. 15.35 —Авамның школазы. 16.10 — Док. фильм. 16.30—Бистиң-биле кады кыл, бистен дээре кыл». ГДР-ден дамчыдылга. 17.30—«Вигандас Телькнистиң ырлары». Вильнюстан дамчыдылга. 18.00 — «Кичээлдер төне бергенде» «Башкы суурга чедип келген». 18.30—«Боттары буруулуг» Мультфильм. 18.45 —Бөгүн делегейде. 19.00 — Эде тургустунуушкун чоруп тур. Партия хуралындан репортаж. 19.25 — «Ээлчег соонда», «Мосрентген» заводтан концерт. 21.00 — «Үе». 21.35 — Үш сериялыг уран-чечен фильм. «Кадыр ийде», 3-кү сериязы — «Ийи чыл». 22.45 — Бөгүн делегейде. 23.00 — 23.25 — Шыдыраага делегей чемпионады. Удук негежириниң маргылдаазы.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 —«Кадыр ийде». Үш сериялыг уран-чечен фильм. 1.2 сериязы. 10.30 — «Чурукчу Угаров». Док. фильм. 10.50 —Эртем болгаш амыдырал. 11.20 —«Россияның демир кылыр ижи». Эртем-тайылбырлыг фильм. 11.35 — Орус чугаа. 12.05—Башкыга—музыка кичээли. 4 класс. 1-ги дамчыдылга. 13.10 — «Идегегеттиниип турар». Телекөрүкчүлерниң чагааларынга харыылар. 14.05 —Мурманскиниң телевидение студиязының программазы. 15.15 —15.20 — Медээлер. 18.00 —Медээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.20—«Байырлал-биле, хүндүлүг башкылар». Башкылар хүнүнге тураскааткан дамчыдылга. 19.10 — «Азия төвү». «Совет Конституция хүнүнге уткуштур». Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң секретары Н. С. Бойду дамчыдылгага киржир. 19.25 —«Азия төвү». Программада: Медээлер. ССРЭ-ниң Конституциязының хүнүнге. «Ажылчын ээлчег соонда». 19.55 — Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00 —«Тамчыктыг удунар, чаштар». «Илбилиг күш». Мультфильм. 1-ги кезээ. 20.15 — Всеволод Иванов. Сактыышкыннар болгаш ужуражылгалар. 21.00 —«Үе». 21.35 — РСФСР-ниң улустуң артизи Ю. Марусинниң концерти. 22.30 —01.05 —Спортчу программа. Хоккейге ССРЭ чемпионады. «Торпедо» (Горький) —«Спартак» (Москва)— «Динамо» (Москва) — «Динамо» (Рига); Бут бөмбүүнге ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Москва) — «Металлист».

5. ВОСКРЕСЕНЬЕ

БИРГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — «Үе». 8.45—Ритмниг гимнастика. 9.15 — «Пионерия». Киножурнал. 9.25 — «Спортлотонуң» 40-гы тиражы. 9.35 —«Будильник». 10.05 — «Совет Эвилелинге бараан болуп тур мен!» 11.05 —«Эртенги почта». Музыкалыг дамчыдылга. 11.35—«Аян-чорукчулар клуву». 12.35 —«Музыка киоскузу». 13.05 —«Кедээниң шагы». 14.05 — Математика башкызы В. С. Шаталов-биле Останкинонуң концерт студиязынга ужуражылга. 15.35—Мультфильм. 15.45— Хол бөмбүүнге делегей чемпионады. Эр улус. Франциядан дамчыдылга. 16.20 —Док. фильм. 16.30 — Тоол ааллап келген. Уран-чечен фильм. «Майтак идиктер». 17.40 — «Ийи туруш». Юрмалага совет болгаш америк хөй-ниити төлээлекчилериниң ужуражылгазы. 18.45—«Ыр —мээң ынакшылым». Э. Пьеха ырлаар. 19.25 — ТТ-ниң экранында эң баштай. «Потаповтуң амыдыралындан». Уран-чечен фильм. 21.00 — «Үе». 21.35 — «Ону кылып шыдаар силер». 22.20 — ГДР-ден эстрада дамчыдылгазы. 23.10 — 23.20 —Медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА
МОСКВАДАН

8.00 — Эртенги гимнастика. 8.15 — «Кадыр ийде». Үш сериялыг уран-чечен фильм. 3-кү сериязы. 9.20 — Л. Бетховенниң чогаалдарындан концерт. 10.40 — Авамның школазы. 11.10 — Орус чугаа. 11.40 — «Школа: өскерилгелер үези». Док. фильм. 12.40 — «Дириг амытаннар дугайында». 13.40 — Петер Шрайер ырлаар. ГДР. 14.00 — «Истелгени мергежээннер чорудуп тур». «Фруктуларның амыдыралындан». Телешии. 1 2 кезектери. 16.30 — Грузияның композиторларының чогаалдарындан концерт. 17.10 — Бистиң корреспондентилеривис чугаалап тур. 17.40 — Делегейниң музыка культуразының эртинезинден С. Н. Танеев. 18.40 — Хол бөмбүүнге делегей чемпионады. Эр улус. Франциядан дамчыдылга. 19.25 — «Рябово. Күскү хүн». Док. фильм. 19.35 — «Серенаданы сеңээ ырлап берейн». Делегей конкурстарының лауреады А. Аблабердыева болгаш РСФСР-ниң улустуң артизи К. Лисовский оларның киржилгези-биле концерт. 20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар». «Илбилиг күш». Мультфильм. 2-ги кезээ. 20.15 — А. Корсаков (скрипка) ойнаар. 20.30 — Салгалдарның тураскаалы. 21.00 — «Үе». 21.35 —«Аныяк кижилер». Уран-чечен фильм. 22.45 — Улустуң аялгалары. 23.00—00.50 — Бут бөмбүүнге ССРЭ чемпионады. «Динамо» (Тбилиси) — Динамо» (Киев); «Днепр» — «Зенит». Киевтен болгаш Днепропетровскиден репортажтар.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

КИНО

СЕНТЯБРЬ 30-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Тайны нашего детства» 18.40. «Тайны мадам Вонг» 9.30, 11.20, 13.10, 15.00, 16.50, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чудесная дубрава» 9.40. «Джульбарс» 11.10, 13.10, 15.00, «Научись танцевать» 17.00, 18.40, 20.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Поездка на старом автомобиле» 14.00, 15.50, 17.40, 19.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Вспышка» 15.00, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЕНИСЕЙ» к/б: «Тихая застава» 18.00, 20.00 шактарда.

АГААР

Республикага шокар булуттаар. Чаъс чагбас. Барыын чүкче углай хаттың дүргени секундада 7—12 метр. Дүне агаарның температуразы казыр 1-ден кадар 4 градус, чамдык черлерге —1 —6 градус чедир соор. Хүндүс 16—21 градус чылыыр.

ШЫН Редакцияның адрези:
667000. Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 3. Телефоннары: редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24 2-23-54, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш үлетпүр килдистериниң 2-31-75, пропаганда болгаш совет тургузуг килдистериниң 2-37-13, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация килдизиниң 2-20-60, культура килдизиниң 2-23-54; кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, корректорларының 2-27-41, бухгалтериязының 2-12-45, солун келбейн баргаза 2-32-75 телефонче долгаар.
Солун неделяда 6 катап үнер.
Чагыг № 3370.
Тыва АССР-ниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыыының херектериниң талазы-биле күрүне комитединиң типографиязы, Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажың № 1. ТҪ—00225